

Департамент освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації

Лисогірська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат

Програма з логопедичної ритміки

для спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей з тяжкими
порушеннями мовлення
(5-10 класи)

2017

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України.
(Наказ МОН України № 476 від 29.04.2016 р.)

За науковою редакцією:

Трофименко Людмили Іванівни, кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Укладачі:

Івашко Олена Андріївна, заступник директора з навчально-виховної роботи Лисогірської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату, **Гавва Лілія Сергіївна**, вчитель логоритміки Лисогірської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату, **Албул Оксана Володимирівна**, вчитель-логопед, вчитель української мови та літератури Лисогірської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату

Пояснювальна записка

Програма з логопедичної ритміки укладена у відповідності до Закону України «Про загальну середню освіту», «Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» затвердженого Наказом Міністерства освіти і науки України 15.09.08 №852, Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затверджених наказом МОН України № 504 від 22.04.2014р (зі змінами внесеними наказом МОН України від 11.06.2014р. № 701).

Відповідно до Закону України про освіту головними завданнями спеціальної школи є реалізація прав дітей з тяжкими порушеннями мовлення на:

- здобуття базової середньої освіти в обсязі державних стандартів загальної середньої освіти;
- здійснення комплексної педагогічної, логопедичної та психологічної корекції дітей з психофізичними вадами;
- формування особистості вихованців, їх соціальну адаптацію;

Логоритміка – один із навчальних предметів варіативної складової типового навчального плану, який забезпечує ефективний напрямок в системі корекційно-розвивальної, реабілітаційної роботи щодо подолання психофізичних і мовленнєвих порушень у дітей з важкими порушеннями мовлення в умовах спеціального загальноосвітнього навчального закладу.

Головна мета курсу - подолати мовленнєві порушення шляхом розвитку, виховання і корекції рухової сфери дітей у взаємодії слова з музикою та рухами, формування в учнів світоглядних, творчодіяльнісних, комунікативних компетентностей.

Особливість навчального предмета логоритміки полягає в тому, що методика корекційної роботи та її зміст залежать від віку, мовних недоліків, стану мовленнєво-рухової та рухової сфери дітей-логопатів. В процесі комплексного логопедичного, психолого-педагогічного і лікувально-оздоровчого впливу пріоритетними напрямками стають формування, розвиток і корекція психофізичної сфери, сенсорних можливостей, психомоторних здібностей дітей.

В основі програми покладені такі основні принципи, як системність, багаторазові повторення, свідомість, активність, доступність, комплексність, особистісно-орієнтований підхід з урахуванням компенсаторних можливостей дітей-логопатів.

Під час викладання логопедичної ритміки в підготовчих-4 класах перед учителем поставали такі специфічні завдання: навчити дітей керувати м'язовим тонусом, володіти основними рухами, ритмом і темпом, стійкістю при виконанні рухів, координувати їх у зв'язку із змінами музики, виховувати слухове аналітико-синтетичне сприймання, розвивати почуття музичного ритму, формувати уяву, пам'ять, зорову та слухову увагу, правильне і виразне мовлення.

Акцентуючи увагу на необхідності підходу до засобів логоритміки як до системи поступово ускладнювальних вправ, завдань і різноманітних форм роботи, пройшовши етапи моторної діяльності, здатність до сприйняття ритму на немовному, а потім на мовному матеріалі і в русі, **у 5-10 класах робота** на заняттях логоритміки повинна бути спрямована **на виховання здатності до ретенції ритму** – збереження його в пам'яті.

Корекційна робота з логоритміки складається із декількох етапів. Із діагностичного, що включає обстеження у першу половину вересня психомоторики, мовлення, музичної діяльності кожного учня. Згідно з отриманими результатами, на основі вправ-тестів, вчитель логоритміки оформляє картку розвитку кожного учня і планує корекційну роботу.

Черговий етап – корекційний, який реалізується на заняттях з логоритміки та передбачає подолання мовленнєвих порушень шляхом розвитку, виховання і корекції рухової сфери дітей у взаємодії слова з музикою та рухами.

І останній етап – контрольний-підсумковий, під час якого вчитель логоритміки у кінці навчального року (травень) знову тестує стан психомоторики, мовлення, музичної діяльності кожного учня та отримані результати заносить до індивідуальної картки учня.

На корекційному етапі з учнями 5-10 класів на заняттях з логоритміки актуальні такі напрямки роботи:

- 1. Музикування;**
- 2. Мовно-рухові вправи**
- 3. Танцювально-ритмічні вправи;**
- 4. Емоційно-вольовий тренінг;**
- 5. Креативний тренінг**

1. Музикування

Музикування — це вираження свого активного ставлення до музичного мистецтва в реальному звучанні.

1.1. Вокальне музикування передбачає приведення голосового апарату в робочий стан, налаштування слуху та уваги, ознайомлення з можливостями людського голосу. У цей розділ входять ігри з розвитку голосового апарату, звуконаслідувальні ігри зі співом, фонопедичні вправи, пісенний фольклор, спів з рухом і тональним акомпанементом.

1.2. Інструментальне музикування є основою формування ритмічних навичок гри на різних музичних інструментах та їх заміниках. Це розвиває вміння використовувати характерне звучання інструментів під час створення музичних картин. У розділ повинні включатися ігри з інструментами, предметами що звучать, ритмодекламації з інструментами, озвучування тексту за графічними знаками, партитурою, ритмічний і мелодійний супровід літературних текстів.

2. Мовно-рухові ігри та вправи

Мовно-рухові ігри та вправи передбачають розвиток координаційно-регулювальних функцій мови та руху. Вони розвивають дихальну систему, всі види

моторики, встановлюють асоціацію між виразними рухами та персонажами казок, віршів, драматизації. Характерним моментом в іграх подібного роду є перехід від загальних, деколи недостатньо керованих рухів до тонких, диференційованих рухів, що, безсумнівно, свідчить про появу виразності та здібностей до пластичної інтерпретації творів.

2.1. Дихально-артикуляційний тренінг

Ігри та вправи цього розділу використовуються на кожному занятті і є основою для формування немовного та мовного дихання, артикуляційної бази звуків. Дихально-артикуляційний тренінг проводиться спочатку ізольовано, потім включається у рольові ситуації. Вправи виконуються під рахунок, з музичним супроводом, з опорою на диригентський жест і зразок педагога.

2.2. Ігровий масаж і пальчикова гімнастика

Ігровий масаж слугує для зняття зайвого м'язового тону, стомлення, розумового напруження. Розділ містить вправи тільки для рук і рук з використанням різних предметів.

Пальчикова гімнастика є основою для розвитку дрібної моторики і координації рухів рук і пальців з мовою. Пальчикові вправи стимулюють розвиток артикуляційного компонента мови, розвивають фантазію.

2.3. Мовні ігри та рольові вірші

Мовні ігри та рольові вірші є основою для розвитку просодичних компонентів мовлення: ритмічності, мелодики, інтонаційної виразності. Крім того, вони сприятливо впливають на стан вербальної пам'яті і продуктивності запам'ятовування. З'єднання ритмічної, виразної вимови з рухом сприяє конкретизації слухових образів, формуванню зв'язного мовлення. Важливість їх використання на заняттях з логопедичної ритміки пояснюється тісним взаємозв'язком у розвитку музичного та мовного слуху, тому що мова і музика мають єдину інтонаційну природу.

3. Танцювально-ритмічні вправи

Танцювально-ритмічні вправи є основою для розвитку почуття ритму та рухових здібностей, що дозволяють вільно і красиво виконувати узгоджені з музикою рухи, завдання та ігри (у тому числі рухливі). Усвідомлення можливостей свого тіла під час виконання тих чи інших поз, рухів, жестів означає разом з тим і усвідомлення своїх почуттів. Здатність активно переживати музику і тонко відчувати емоційну виразність тимчасового ходу (ритму) музичного твору — поняття динамічне, отже, ця здатність розвивається в результаті «стороннього» впливу.

3.1. Ігрово-гімнастика дозволяє відчувати і розвивати певні групи м'язів, регулювати м'язовий тонус, включає необхідні вправи для розвитку координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла.

3.2. Ігрово-ритміка — це рухові й ритмічні комплекси, що виконуються під спеціально підібрану музику. Кожна танцювально-ритмічна композиція має цільову спрямованість, сюжетний характер і завершеність. У танцювальних композиціях

передається характеристика музичного твору за допомогою рухів рук, пластичних жестів і виразних поз. Під час виконання ритмічних комплексів використовують жести рук і рухи тіла, що супроводжуються звуком (плесканням, лясканням, клацанням пальців, притупуванням). Тимчасова організація ігор та вправ підтримується рахунком, музикою, віршованими текстами. Для ігрового оформлення завдань часто використовуються брязкальця, тріскачки, камінчики, черепашки, «веселки», кубики.

4. Емоційно-вольовий тренінг

Розділ містить вправи, що мають на меті невербальне та вербальне вираження основних емоцій (радості, смутку, подиву, страху, злості, інтересу, горя, спокою).

Будучи недирективним видом діяльності, емоційно-вольовий тренінг спрямований у першу чергу на розвиток сенситивних здібностей (емпатії, комунікативних навичок) і позитивної самооцінки шляхом залучення дитини до загальної ігрової діяльності. Успішність виконання ігрових завдань дозволяє дитині долати комплекс неповноцінності (страх і невпевненість, надмірну сором'язливість і надчутливість, залежність і замкнутість, емоційну інфантильність).

Для корекції «внутрішнього образу», виправлення помилкового уявлення про себе підбирають такі вправи, під час виконання яких дитина не боїться висловлювати почуття, не соромиться заперечувати, імпровізує і взаємодіє з колективом. Досягнення емоційного розкріпачення, відкритості відбувається через емоційну розминку. Етюди на розвиток міміки, пантоміміки, вокальної міміки поповнюють досвід експресивного реагування. Релаксаційні вправи знімають м'язове напруження і дозволяють контролювати деструктивні емоції і дії, оволодіти навичками саморегуляції. Паралельно розвиваються комунікативна і регулювальна функції мови.

5. Креативний тренінг

Креативний тренінг сприяє розвитку швидкості, гнучкості та оригінальності мислення, вмінню планувати й організувати свою діяльність, переходу від наочно-дієвого до наочно-образного мислення, формування конструктивних уявлень. Спираючись на музичні враження, діти створюють пластичні, графічні та словесні образи. До розділу увійшли завдання на заміщення предметів, створення музично-мовних казок за допомогою жестів, що супроводжуються звуком, графічних малюнків, виразних рухових, вокальних та інструментальних імпровізацій. У ході креативних ігор на світ народжуються неймовірні історії, назви небачених країн і тварин, формуються навички конструктивного вираження емоцій, розвиваються пізнавальна діяльність, здатність до природної комунікації, що відіграє важливу роль у загальному психічному розвитку дитини.

Від мовленнєвого порушення залежить **розподіл акцентів під час планування логоритмічних занять.**

Для роботи з дітьми із **загальним недорозвиненням мовлення** повинні переважати вправи на:

- розвиток загальних мовленнєвих навичок;
- розвиток лексико-граматичної будови мовлення.
- формування фонематичного сприйняття;
- автоматизацію поставлених звуків;
- розвиток зв'язного мовлення.

Для дітей з **ринолалією** збільшується кількість вправ, спрямованих на автоматизацію поставлених звуків та:

- розвиток м'язового тонусу;
- розвиток міміки;
- активізацію м'якого піднебіння;
- розвиток координованості органів мовленнєвого апарату;
- розвиток мовленнєвого дихання (закріплення ротового видиху, вироблення направленою повітряного струменя, диференціація носового і ротового дихання)
- удосконалення просодичних компонентів мовлення;
- розвиток дрібної моторики.

Для занять із дітьми з **дизартрією** більшої уваги потребують вправи на розвиток:

- регулювання м'язового тонусу;
- розвиток мовленнєвого дихання;
- виховання автоматизації правильної артикуляції звуків мовлення;
- динамічної координації і співвіднесення рухів, їх ритмічності й пластичності з мовленнєвими вправами;
- розвиток тембрових характеристик голосу і просодичних компонентів мовлення;
- розвиток лексико-граматичної будови мовлення;
- розвиток зв'язного мовлення;

На заняттях із дітьми, які мають **заїкування** використовуються вправи на:

- формування емоційно-позитивних відчуттів;
- розвиток мотиваційного та вольового компонентів;
- регуляцію м'язового тонусу;
- розвиток мовленнєвого дихання;
- розвиток слухових функцій та операцій;
- розвиток загальної та дрібної моторики;
- удосконалення просодичних компонентів мовлення, почуття темпу і ритму;
- виховання плавного мовлення (від спряженого до самостійного);
- розвиток зв'язного мовлення.

Програма розрахована для учнів 5- 10 класів – одна година на тиждень. При плануванні вчитель сам обирає напрямки роботи та послідовність їх проведення. Для досягнення найкращих результатів логоритмічні заняття будуються з урахуванням рівномірності розподілу психофізичного та мовленнєвого навантаження. На початку заняття важливо створити позитивний емоційний настрій. Для його створення ефективно включити емоційно-мімічну розминку, що зручно організаційно, або відому дітям гру на слухове, зорове або тактильне сприйняття. Потім проводять ігрогмнастику, вокальне музикування або мовно-рухові ігри й такі вправи, як дихально-артикуляційний тренінг, пальчикова гімнастика, мовленнєві ігри, рольові вірші. У центральну частину заняття доцільно включати більш складні ігри, що сприяють розвитку уяви, творчих здібностей (креативний тренінг), формування навичок аналізу та синтезу. Далі проводять інструментальне музикування або танцювально-ритмічні вправи. Для усунення м'язового та емоційного напруження використовують релаксаційні вправи, ігровий масаж і (або) пальчикову гімнастику. Завдання заключного етапу — збереження набутого позитивного емоційного заряду і стану внутрішнього комфорту. Для цього в кінці заняття педагог підбиває підсумки і позитивно оцінює діяльність кожної дитини. Елементи емоційно-вольового тренінгу, ігрогмнастики можна використовувати протягом усього заняття.

Отже, заняття з логопедичної ритміки можуть проводитись за такою структурою:

1. Емоційно-мімічна розминка
2. Ігрогмнастика
3. Музикування
4. Мовно-рухові вправи
5. Танцювально-ритмічні вправи
6. Креативний тренінг
7. Заключний етап

Усі завдання, що пропонуються дітям у рамках одного заняття, об'єднуються однією лексичною темою та завданнями логопедичної корекції в конкретній віковій групі. Орієнтовна лексична тематика програми планується на основі тісного міжпредметного зв'язку із загальноосвітніми предметами. При виборі орієнтовних музичних творів, лексичного матеріалу бажано спрямовувати увагу на українську національну культуру, як невід'ємну частину духовного життя народу, використовуючи її життєві зв'язки з духовним, матеріальним і практичним світом людини.

Перелік літературних та музичних творів, поданих у програмі, є орієнтовним. Вчитель може додавати або самостійно добирати інші музичні та літературні твори для музикування, мовних ігор, танцювально-ритмічних вправ, емоційно-вольового та креативного тренінгів з урахуванням особистих напрацювань тощо.

Програму побудовано за центричним принципом: у кожному наступному класі передбачається повторення пройденого матеріалу, його удосконалення, поширення, ускладнення з використанням нових завдань, урахуваючи успіх щодо подолання мовленнєвих та психофізичних вад кожної дитини.

5 клас

35 годин (1 година на тиждень)

Орієнтовні лексичні теми:

1. Історичне минуле нашого народу. «Козацькому роду нема переводу»
2. Світ природи. «Поезія землі не вмере ніколи...»
3. Музика народів світу. Фольклор
4. «На сонці тепло, а біля матері добре»

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
1. Музикування		
	<p style="text-align: center;">1.1. Вокальне музикування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи з розвитку голосового апарату за методикою Зайцева (Додаток 4); - звуконаслідувальні ігри зі співом; - фонопедичні вправи; - пісенний фольклор; - спів з рухом і тональним акомпанементом. <p><i>Орієнтовний перелік музичних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - До лексичної теми: «Козацькому роду нема переводу»: <i>Українські народні пісні: «Ой на горі та й жєнці жнуть», «Ой, на горі жита много», Є.О.Адамцевич«Запорізький марш»; М.Лисенко Увертюра до опери «Тарас Бульба»</i> - До лексичної теми: «Поезія землі не вмере ніколи...»: <i>С.Соснин «Сонячні краплини»; Українські народні пісні «Пташок викликаю», «Щебетала пташечка», «Подоланочка», «Журавель»; Б.Фільц «Любимо землю свою»; В.Раковський «В долонях рідної землі»; М.Ясакова, О.Янушкевич «Веселкова пісня»; М.Катричко «Найкраще місце на землі»; латиська народна пісня «Вій, вітерець»; польська народна пісня «Жайворонок»; М.Лисенко, кантата «Радуйся, ниво неполитая»(5ч. «Оживуть степи, озера»);</i> - До лексичної теми: «Музика народів світу. Фольклор»: <i>Українські колядки та щедрівки; Веснянки;</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – приведення голосового апарату в робочий стан; – розвиток тембру, сили голосу, фізіологічного дихання; – розвиток вміння контролювати переключення дихання; – розвиток вміння виконувати голосові вправи; – розвиток вміння проспівувати ряд голосних на плавному видиху, виділяючи наголосом один із них; – розвиток вміння мімікою супроводжувати голосові вправи; – розвиток мовленнєво-слухової та музичної пам'яті; – корекція фонематичного слуху

<p>Гаївки; закарпатські народні мелодії; білоруська народна пісня «Перепілонька»; молдавський народний танець «Молдовеняска»; грузинський народний танець «Лезгінка»; болгарська народна пісня «Посадив я полин»; молдавська народна пісня «Жайворонок»; німецька народна музика; польська народна музика; єврейська народна музика; кримсько-татарська народна музика; Я.Сібеліус, «Фінляндія»; Танець «Фінська полька»</p> <p>– До лексичної теми: «На сонці тепло, а біля матері добре»</p> <p>О.Янушкевич «День народження у мами»; О.Злотник «Мамина пісня»; В.Таловиря «Рідній вчительці»; М.Катричко «Найкраще місце на землі»; Ю.Чичков «Мама»; Р.Паулс «Золоте весілля»; Й.С.Бах-Ш.Гуно, «Аве Марія»; Д.Гершвін, «Колискова» з опери «Поргі та Бесс»; пісні й танці різних народів світу (за вибором).</p>	
<p>1.2.Інструментальне музитування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ігри з інструментами, предметами що звучать; – ритмодекламації з інструментами; – озвучування тексту за графічними знаками, партитурою; – ритмічний і мелодійний супровід літературних текстів. 	<ul style="list-style-type: none"> – формування ритмічних навичок гри на різних музичних інструментах та їх заміниках; – розвиток уміння імпровізувати за допомогою інструментів; – розвиток здібностей диференціювання на слух різних ритмічних малюнків в різних темпах.
<p>2. Мовно-рухові вправи</p>	
<p>2.1.Дихально-артикуляційний тренінг</p> <p>Практичний матеріал:</p> <p>1.Артикуляційна гімнастика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Логопедичні вправи для розвитку мовленнєвого апарату. При цьому рухи артикуляційного апарату рекомендовано поєднувати з рухами кисті руки (метод біоенергопластики). Положення кистів рук даної гімнастики вказує на положення язика при виконанні артикуляційних вправ, а рахунок або віршовані рядки допоможуть утримувати потрібний темп. – Комплекс вправ артикуляційної гімнастики (додаток 1) 	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток артикуляційного праксису, – розвиток точності та об'єму рухів артикуляційного апарату; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження; – розвиток вміння виконувати статичні вправи; – нормалізація фізіологічного дихання ;

	<p>2. Дихальна гімнастика А.Н. Стрельнікової: «Долоньки», «Погончики», «Насос», «Кішка», «Обійми плечі», «Великий маятник», «Вушка», «Повороти голови», «Малий маятник», «Перекасти», «Кроки» (додаток 3)</p> <p>3. Кінезіологічні вправи: «Задуть свічку», «Плавець», «Хитання головою», «Кулачки» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток правильного мовленнєвого діафрагмального дихання (нормалізації ритму вдиху та формування навички тривалого мовленнєвого видиху) – укріплення дихальної мускулатури; – розвиток самоконтролю.
	<p>2.2. Ігровий масаж і пальчикова гімнастика .</p> <p>Практичний матеріал: Масажні прийоми для виконання самомасажу кистей та пальців рук; Вправи для розвитку пальців, кистей рук.</p> <p>Пальчикова гімнастика: «Ліхтарі», «Прапорці», «Стіл», «Стілець», «Човен», «Замок», «Кицька», «Тюльпан», «Птах», «Гребінець», «Віяло», «Орел», «Драбинка», «Перегони багатоніжок», «Тягни-штотхай», «Землемірка», «Метелик» тощо</p> <p>Всі запропоновані вправи можна виконувати на рахунок "раз-два" одночасно обома руками чи змінюючи положення рук почергово, супроводжуючи рухи віршами, скоромовками. Спочатку виконувати вправу повільно, потім прискорювати темп.</p> <p>Кінезіологічні вправи «Кілочко», «Кулак – ребро – долоня», «Лезгинка», «Дзеркальне малювання», «Вуха – ніс», «Вісімка», «Горизонтальна вісімка», «Жаба» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток загальної та дрібної моторики рук; – розвиток сенсорного сприйняття; – розвиток кінестетичних відчуттів і уявлень; – розвиток точності тонких диференційованих рухів кистей під час виконання вправ; – розвиток здатності до скоординованості рухів; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження;
	<p>2.3. Мовні ігри та рольові вірші</p> <p>Практичний матеріал. Мовні ігри та рольові вірші З'єднання ритмічної, виразної вимови з рухом. Орієнтовний перелік літературних творів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – До лексичної теми: «Козацькому роду нема переводу»: Олександр Олесь (Кандиба) «Микита Кожум'яка»; Поезії з книги «Княжа Україна»; «Ой Морозе-Морозенко» (переказ) 	<p>Корекція темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток навичок вдумливого, виразного читання шляхом удосконалення чіткості артикуляційних укладів; – розвиток уміння дотримуватись у процесі читання логічних пауз, гучності голосового тону тощо; – привернення уваги до виразно-зображувальних засобів, за рахунок правильного мовленнєвого дихання, уміння

<p>– До лексичної теми: «Поезія землі не вмере ніколи...»: <i>Тарас Шевченко. «За сонцем хмаронька пливе...», «Садок вишневий коло хати...»; Павло Тичина. «Не бував ти у наших краях!», «Гаї шумлять...», «Блакить мою душу обвіяла...»; Євген Гуцало «Зірка», «Чарівники», «Журавлі високі пролітають...»; М.Вінграновський. «Сама собою річка ця тече...»; Йоганн Вольфганг Гете «Нічна пісня подорожнього», Генріх Гейне «Задзвени із глибини...»; Джон Кітс «Про коника та цвіркуна»;</i></p> <p>– До лексичної теми: «Музика народів світу. Фольклор»: <i>Українські колядки та щедрівки; Веснянки та гаївки;</i></p> <p>– До лексичної теми: «На сонці тепло, а біля матері добре» <i>М. Вінграновський «Перша коліскова», «Бабунин дощ».</i></p> <p>– Література рідного краю.</p> <p>– Прислів'я та приказки, скоромовки.</p>	<p>змінювати висоту голосу, прискорювати та уповільнювати темп у процесі читання, дотримання пауз, логічного наголосу, правильної звуковимови, інтонації.</p> <p>Корекція фонематичних уявлень та звуковимови як передумова оволодіння орфоепічними нормами української мови.</p> <p>Удосконалення зв'язного мовлення шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвитку вміння аргументовано і граматично правильно оформлювати власну думку; – розвитку процесів словесного узагальнення й абстрагування; – формування навичок усвідомленого мовного аналізу; – розвитку вміння виконувати діалогічні сценки – формування уміння аналізувати твір шляхом емоційної чуйності та уяви; – формування уміння коментувати відчуття, висловлені в творі; . – розвиток довільного осмисленого, мимовільного запам'ятовування, заучування, зберігання, впізнавання, відтворювання та пригадування; – корекція лексичної сторони мовлення на основі розширення словникового запасу.
--	---

3. Танцювально-ритмічні вправи;

<p style="text-align: center;">3.1. Ізрогімнастика</p> <p>Практичний матеріал.</p> <p>Вправи для розвитку координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла.</p> <p><i>Орієнтовний комплекс вправ:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправи для шиї та голови 2. Вправи для плечей та грудної клітки 3. Напівприсідання та глибоке присідання за VI, I, II позиціями ніг (demi-grand plie) 4. Ковзання носком по підлозі з виштовхуванням п'ятки опорної ноги (battement tendu №1) 5. Вправа з вільною ступнею (убік з переступанням) (flic-flac) 6. Повертання ступні з виворітного у не виворітне положення. Одинарна змійка 7. Підготовка до «вірвовочки» (Passe) 8. Великі кидки з підбивкою (Grand battement jetes) 9. Дрібне вистукування за VI позицією 10. Стрибки та танцювальні біги 11. Вправи для рук та корпусу (port de bras) 	<ul style="list-style-type: none"> – формування вміння відчувати і розвивати певні групи м'язів, регулювати м'язовий тонус; – зміцнення м'язів шиї, плечового поясу, рук і ніг, тулуба. – розвиток динамічної і статичної координації, рівноваги, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, гнучкість рухів; – формування умінь координувати темп і характер своїх рухів з темпом і характером музичного супроводу,
---	--

<p style="text-align: center;">3.2. Ігровитміка</p> <p>Рухові й ритмічні комплекси, що виконуються під спеціально підібрану музику. Кожна танцювально-ритмічна композиція має цільову спрямованість, сюжетний характер і завершеність</p> <p><i>Орієнтовний перелік танцювально-ритмічних композицій:</i></p> <p>До лексичної теми: «Козацькому роду нема переводу»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Козацький марш в стилі «dab step»;</i> - <i>Танцювальна композиція «Ми українці»;</i> - <i>Танцювальна композиція «Патріоти»;</i> <p>До лексичної теми: «Поезія землі не вмере ніколи...»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Хореографічна композиція «Калинонька»;</i> - <i>Хореографічна картинка «Марена»;</i> <p>До лексичної теми: «Музика народів світу. Фольклор»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Фінська полька;</i> - <i>Циганочка;</i> - <i>Гуцульський танець «Рахівчанка»;</i> - <i>Веснянка «Розлилися води»;</i> - <i>Колядка «Нова радість стала»;</i> <p>До лексичної теми: «На сонці тепло, а біля матері добре»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Танцювальна композиція «Квіти для мами»;</i> - <i>Хореографічна картинка «Весняні котики»;</i> - <i>Вальс «Мамо, все це ти»</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. - розвиток кінцевого зорового, слухового, рухового контролю; - розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; - корекція правильної постави, ходи, грації, рухів; - корекція виразності музичного образу, - розвиток рухової пам'яті, - корекція загальної моторики. - розвиток танцювальних здібностей,
<p>4. Емоційно-вольовий тренінг;</p>	
<p>Практичний матеріал:</p> <p>Вправи на невербальне та вербальне вираження основних емоцій (радості, смутку, подиву, страху, злості, інтересу, горя, спокою).</p> <p>Етюди на розвиток міміки, пантоміміки, вокальної міміки.</p> <p>Релаксаційні вправи.</p> <p><i>(додаток 5)</i></p> <p>Кінезіологічні вправи: «Дерево», «Снігова баба», «Вісімка», «Незвичайне крокування», «Ковпак мудреця», «Кулачки», «Лід і вогонь», «Яблука в саду» тощо <i>(додаток 2)</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Орієнтовний перелік музичних творів.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення м'язового і емоційного напруження, зняття страху і заборон, розвиток довільних психічних процесів; - формування навичок релаксації; - розвиток вміння передавати емоційні стани; - розвиток у дітей психічних процесів і властивостей: пам'яті, уваги, мислення, регулювання процесів збудження і загальмування; - розвиток умінь висловлювати свої почуття і емоції за допомогою міміки та пантоміми; - формування: вміння прогнозувати наслідок дії та зміну емоційного стану, сили голосу; - вчити стимулювати себе в процесі вольової дії за допомогою позитивних емоцій, але й не боятися негативних емоцій;

	(додаток б)	<ul style="list-style-type: none"> – підвищувати здатність до довільної психічної саморегуляції та самоконтролю; – виховання позитивних якостей особистості; – синхронізація роботи півкуль, поліпшення розумової діяльності, зняття мимовільних ненавмисних рухів.
5. Креативний тренінг		
	Створення пластичних, графічних та словесних образів, спираючись на музичні враження.	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток вміння довільно спрямовувати увагу на емоційні відчуття, розрізняти та порівнювати емоційні відчуття, визначати їхній характер; – розвиток вміння одночасно спрямовувати увагу на м'язові відчуття та експресивні рухи, які супроводжують будь-які особисті емоції та емоції, котрі відчувають люди навколо; – розвиток вміння змінювати характер рухів, спираючись на контролювання своїх відчуттів; – розвиток вміння розуміти та розрізняти емоційні стани інших та реагувати адекватними почуттями; – розвиток швидкості, гнучкості та оригінальності мислення; – розвиток творчої активності, впевненості в своїх силах, витримки, вольових рис характеру;

6 клас
35 годин (1 година на тиждень)

Орієнтовні лексичні теми:

1. «Ми – патріоти»
2. «Прекрасна давнина України». Календарно-обрядові пісні
3. «Як дитиною, бувало...»
4. «Цвіт землі»

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
1. Музикування		
	<p style="text-align: center;">1.1.Вокальне музикування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи з розвитку голосового апарату за методикою Зайцева (Додаток 4); - звуконаслідувальні ігри зі співом; - фонопедичні вправи; - пісенний фольклор; - спів з рухом і тональним акомпанементом. <p><i>Орієнтовний перелік музичних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - До лексичної теми: «Ми – патріоти» «<i>Ще не вмерла Україна</i>» П.Чубинського, М.Вербицького, «<i>Молитва</i>» О. Кониського, М.Лисенка; «<i>Ой, у лузі червона калина похилилася</i>» С. Чарнецького і Г. Труха; «<i>Як тебе не любити, Києве мій</i>» Д. Луценка, І.Шамо; стрілецька пісня «<i>Ой, у лузі червона калина</i>»; О.Боровський. «<i>Український марш</i>»; Т.Петриненко. «<i>Пісня про пісню</i>»; І. Шамо. «<i>Україно, любов моя</i>»; М.Мозговий «<i>Моя земля</i>» - До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Календарно-обрядові пісні . <p>Пісні літнього циклу:«<i>У ржі на межі</i>», «<i>Ой біжить, біжить мала дівчина</i>», «<i>Проведу я русалочки до бору</i>» (русальні); «<i>Заплету віночок</i>», «<i>Ой вінку мій, вінку</i>», «<i>Купайло, Купайло!</i>»(купальські); «<i>Маяло житечко, маяло</i>», «<i>Там у полі криниченька</i>» (жнивварські) – на вибір.</p> <p>Пісні зимового циклу:«<i>Ой хто, хто Миколая любить</i>», «<i>Засівна</i>», «<i>Нова радість стала</i>», «<i>Добрий вечір тобі, пане</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – приведення голосового апарату в робочий стан; – розвиток тембру, сили голосу, фізіологічного дихання; – розвиток вміння контролювати переключення дихання; – розвиток вміння виконувати голосові вправи; – розвиток вміння проспівувати ряд голосних на плавному видиху, виділяючи наголосом один із них; – розвиток вміння мімікою супроводжувати голосові вправи; – розвиток мовленнєво-слухової та музичної пам’яті; – корекція фонематичного слуху

	<p><i>господарю!»</i>, «Щедрик, щедрик, щедрівочка», «Ой, чи є, чи нема», «Нова радість стала», «Ой сивая та і зозуленька» (на вибір).</p> <p>В.Барвінський Фортепіанний цикл «Колядки і щедрівки»; М.Леонтович. "Щедрик".</p> <p>Веснянки: «Ой весна, весна – днем красна», «Ой кувала зозуленька», «А в кривого танця» (на вибір)</p> <p>Й.С.Бах. «Весняна пісня»; І.Шамо. «Веснянка»; М.Вериківський. Сюїта «Веснянка».</p> <p>– До лексичної теми: «Як дитиною, бувало...»:</p> <p><i>Народні колискові пісні:</i> «Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать»; А Островський. «Хлоп'ята і дівчатка»; Дж. Гершвін «Коліскова» з опери «Поргі та Бесс»; О. Янушкевич «Я малюю мрію».</p> <p>– До лексичної теми: «Цвіт землі»:</p> <p><i>Музика:</i> Жарт із сюїти № 2, українська народна пісня «Ой під вишнею» (в обробці тріо Мареничів, О.Злотник. «Цвіт землі», Українські народні пісні «За городом качки пливуть», «Віють вітри», «Летіла зозуля», "Земле ріднесенька; Г. Сковорода. «Ой ти, птичко жовтобока» з циклу «Сад божественних пісень».</p>	
	<p>1.2.Інструментальне музикування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ігри з інструментами, предметами що звучать; – ритмодекламації з інструментами; – озвучування тексту за графічними знаками, партитурою; – ритмічний і мелодійний супровід літературних текстів. 	<ul style="list-style-type: none"> – формування ритмічних навичок гри на різних музичних інструментах та їх заміниках; – розвиток уміння імпровізувати за допомогою інструментів; – розвиток здібностей диференціювання на слух різних ритмічних малюнків в різних темпах.
<p>2.Мовно-рухові вправи</p>		
	<p>2.1.Дихально-артикуляційний тренінг</p> <p>Практичний матеріал:</p> <p>1.Артикуляційна гімнастика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Логопедичні вправи для розвитку мовленнєвого апарату. При цьому рухи артикуляційного апарату рекомендовано поєднувати з рухами кисті руки (метод 	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток артикуляційного праксису, – розвиток точності та об'єму рухів артикуляційного апарату; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності;

<p>біоенергопластики).</p> <p>Положення кистів рук даної гімнастики вказує на положення язика при виконанні артикуляційних вправ, а рахунок або віршовані рядки допоможуть утримувати потрібний темп.</p> <p>– Комплекс вправ артикуляційної гімнастики (додаток 1)</p> <p>2. Дихальна гімнастика А.Н.Стрельникової: «Долоньки», «Погончики», «Насос», «Кішка», «Обійми плечі», «Великий маятник», «Вушка», «Повороти голови», «Малий маятник», «Перекати», «Кроки» (додаток 3)</p> <p>3. Кінезіологічні вправи: «Задуги свічку», «Плавець», «Хитання головою», «Кулачки» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження; – розвиток вміння виконувати статичні вправи; – нормалізація фізіологічного дихання ; – розвиток правильного мовленнєвого діафрагмального дихання (нормалізації ритму вдиху та формування навички тривалого мовленнєвого видиху) – укріплення дихальної мускулатури; – розвиток самоконтролю.
<p style="text-align: center;">2.2. Ігровий масаж і пальчикова гімнастика .</p> <p>Практичний матеріал: Масажні прийоми для виконання самомасажу кистей та пальців рук; Вправи для розвитку пальців, кистей рук.</p> <p>Пальчикова гімнастика: «Ліхтарі», «Прапорці», «Стіл», «Стілець», «Човен», «Замок», «Кицька», «Тюльпан», «Птах», «Гребінець», «Віяло», «Орел», «Драбинка», «Перегони багатоніжок», «Тягни-штовхай», «Землемірка», «Метелик» тощо</p> <p>Всі запропоновані вправи можна виконувати на рахунок "раз-два" одночасно обома руками чи змінюючи положення рук по чергово, супроводжуючи рухи віршами, скоромовками. Спочатку виконувати вправу повільно, потім прискорювати темп.</p> <p>Кінезіологічні вправи «Кілочко», «Кулак – ребро – долоня», «Лезгинка», «Дзеркальне малювання», «Вухо – ніс», «Вісімка», «Горизонтальна вісімка», «Жаба» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток загальної та дрібної моторики рук; – розвиток сенсорного сприйняття; – розвиток кінестетичних відчуттів і уявлень; – розвиток точності тонких диференційованих рухів кистей під час виконання вправ; – розвиток здатності до скоординованості рухів; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження;
<p style="text-align: center;">2.3. Мовні ігри та рольові вірші</p> <p>Практичний матеріал. Мовні ігри та рольові вірші З'єднання ритмічної, виразної вимови з рухом. Орієнтовний перелік літературних</p>	<p>Корекція темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток навичок вдумливого, виразного читання шляхом удосконалення чіткості

<p>творів:</p> <p>- До лексичної теми: «Ми – патріоти» <i>«Ще не вмерла Україна» П.Чубинського, М.Вербицького, «Молитва» О. Кониського, М.Лисенка; «Ой, у лузі червона калина похилилася» С. Чарнецького і Г. Труха; «Як тебе не любити, Києве мій» Д. Луценка, І.Шамо;</i> <i>стрілецька пісня “Ой, у лузі червона калина”; О.Боровський. “Український марш”; Т.Петриненко. “Пісня про пісню”; І. Шамо. “Україно, любов моя”; М.Мозговий “Моя земля”</i></p> <p>- До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Календарно-обрядові пісні . Пісні літнього циклу:<i>«У ржі на межі», «Ой біжить, біжить мала дівчина», «Проведу я русалочки до бору» (русальні); «Заплету віночок», «Ой вінку мій, вінку», «Купайло, Купайло!»(купальські); «Маяло житечко, маяло», «Там у полі криниченька» (жнивварські) – на вибір.</i> Пісні зимового циклу:<i>«Ой хто, хто Миколая любить», «Засівна», «Нова радість стала», «Добрий вечір тобі, пане господарю!», «Щедрик, щедрик, щедрівочка», «Ой, чи є, чи нема”, “Нова радість стала”, “Ой сивая та і зозуленька” (на вибір).</i> В.Барвінський Фортепіанний цикл “Колядки і щедрівки”; М.Леонтович. "Щедрик". Веснянки: <i>«Ой весна, весна – днем красна», «Ой кувала зозуленька», «А в кривого танця» (на вибір)</i> Й.С.Бах. “Весняна пісня”; І.Шамо. “Веснянка”; М.Вериківський. Сюїта “Веснянка”.</p> <p>- До лексичної теми: «Як дитиною, було...»: <i>Народні колискові пісні: «Ой ти, коте, коточок», «Ой ну, люлі, дитя, спать»;</i> <i>А Островський. “Хлоп’ята і дівчатка”;</i> <i>Дж. Гершвін “Коліскова” з опери “Поргі та Бесс”; О. Янушкевич “Я малюю мрію”.</i></p> <p>- До лексичної теми: «Цвіт землі»: <i>Музика: Жарт із сюїти № 2, українська народна пісня “Ой під вишнею” (в обробці тріо Мареничів, О.Злотник. “Цвіт землі”, Українські народні пісні “За городом качки</i></p>	<p>артикуляційних укладів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток уміння дотримуватись у процесі читання логічних пауз, гучності голосового тону тощо; - повернення уваги до виразно-зображувальних засобів, за рахунок правильного мовленнєвого дихання, уміння змінювати висоту голосу, прискорювати та уповільнювати темп у процесі читання, дотримання пауз, логічного наголосу, правильної звуковимови, інтонації. <p>Корекція фонематичних уявлень та звуковимови як передумова оволодіння орфоепічними нормами української мови.</p> <p>Удосконалення зв’язного мовлення шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвитку вміння аргументовано і граматично правильно оформлювати власну думку; - розвитку процесів словесного узагальнення й абстрагування; - формування навичок усвідомленого мовного аналізу; - розвитку вміння виконувати діалогічні сценки - формування уміння аналізувати твір шляхом емоційної чуйності та уяви; - формування уміння коментувати відчуття, висловлені в творі; . - розвиток довільного осмисленого, мимовільного запам’ятовування, заучування, зберігання, впізнавання, відтворювання та пригадування; - корекція лексичної сторони мовлення на основі розширення словникового запасу.
---	--

	<p><i>пливуть”, “Віють вітри”, “Летіла зозуля”, “Земле ріднесенька; Г. Сковорода. “Ой ти, птичко жовтобока” з циклу “Сад божественних пісень”.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Література рідного краю. – Прислів'я та приказки, скоромовки. 	
3.Танцювально-ритмічні вправи;		
	<p style="text-align: center;">3.1. Ізрогімнастика</p> <p>Практичний матеріал. Вправи для розвитку координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. <i>Орієнтовний комплекс вправ:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправи для шиї та голови 2. Вправи для плечей та грудної клітки 3. Напівприсідання та глибоке присідання за VI, I, II, V позиціями ніг (demi-grand plie) 4. Ковзання півпальцями по підлозі вбік з поворотом ступні(battement tendu №2) 5. Вправа з вільною ступнею (з акцентованим рухом до себе) (flic-flac) 6. Повертання ступні з виворітного у не виворітне положення. Одинарна змійка 7. Підготовка до «віршовочки» (з розворотом коліна на 90°) 8. Великі кидки з поворотом корпусу 9. Дрібушка «закарпатська» 10. Стрибки та танцювальні біги 11. Перегинання корпусу назад та вбік 	<ul style="list-style-type: none"> – формування вміння відчувати і розвивати певні групи м'язів, регулювати м'язовий тонус; – зміцнення м'язів шиї, плечового поясу, рук і ніг, тулуба. – розвиток динамічної і статичної координації, рівноваги, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, гнучкість рухів; – формування умінь координувати темп і характер своїх рухів з темпом і характером музичного супроводу,
	<p style="text-align: center;">3.2. Ізроритміка</p> <p>Рухові й ритмічні комплекси, що виконуються під спеціально підібрану музику. Кожна танцювально-ритмічна композиція має цільову спрямованість, сюжетний характер і завершеність <i>Орієнтовний перелік танцювально-ритмічних композицій:</i> До лексичної теми: «Ми – патріоти»: - Хореографічна картинка «Як у нас на Україні»; - Хореографічна композиція «Перлина-Україна» До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Календарно-обрядові пісні:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток кінцевого зорового, слухового, рухового контролю; – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, рухів; – корекція виразності музичного образу, – розвиток рухової пам'яті, – корекція загальної моторики. – розвиток танцювальних здібностей,

	<ul style="list-style-type: none"> - Колядки, щедрівки; - Веснянка- хоровод «Марена»; - Веснянки <p>До лексичної теми: «Як дитиною, бувало...»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Шкільний вальс; - Полька «Класна»; - Танювально-акробатичний етюд; <p>До лексичної теми: «Цвіт землі»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Танювальна композиція «Чудеса природи»; - Хореографічна картинка «У лузі квіти»; - Ліричний український танок «Ліля» 	
--	--	--

4.Емоційно-вольовий тренінг;

	<p>Практичний матеріал: Вправи на невербальне та вербальне вираження основних емоцій (радості, смутку, подиву, страху, злості, інтересу, горя, спокою). Етюди на розвиток міміки, пантоміміки, вокальної міміки. Релаксаційні вправи. (додаток 5)</p> <p>Кінезіологічні вправи: «Дерево», «Снігова баба», «Вісімка», «Незвичайне крокування», «Ковпак мудреця», «Кулачки», «Лід і вогонь», «Яблука в саду» тощо (додаток 2)</p> <p style="text-align: center;"><i>Орієнтовний перелік музичних творів.</i> (додаток 6)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – зменшення м’язового і емоційного напруження, зняття страху і заборон, розвиток довільних психічних процесів; – формування навичок релаксації; – розвиток вміння передавати емоційні стани; – розвиток у дітей психічних процесів і властивостей: пам’яті, уваги, мислення, регулювання процесів збудження і загальмування; – розвиток умінь висловлювати свої почуття і емоції за допомогою міміки та пантоміми; – формування: вміння прогнозувати наслідок дії та зміну емоційного стану, сили голосу; – вчити стимулювати себе в процесі вольової дії за допомогою позитивних емоцій, але й не боятися негативних емоцій; – підвищувати здатність до довільної психічної саморегуляції та самоконтролю; – виховання позитивних якостей особистості; – синхронізація роботи півкуль, поліпшення розумової діяльності, зняття мимовільних ненавмисних рухів.
--	--	---

5.Креативний тренінг

	<p>Створення пластичних, графічних та словесних образів, спираючись на музичні враження.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток вміння довільно спрямовувати увагу на емоційні відчуття, розрізняти та порівнювати емоційні відчуття, визначати їхній характер; – розвиток вміння одночасно спрямовувати увагу на м’язові відчуття та експресивні рухи, які супроводжують будь-які особисті емоції та емоції, котрі відчувають люди навколо;
--	--	--

		<ul style="list-style-type: none">– розвиток вміння змінювати характер рухів, спираючись на контролювання своїх відчуттів;– розвиток вміння розуміти та розрізняти емоційні стани інших та реагувати адекватними почуттями;– розвиток швидкості, гнучкості та оригінальності мислення;– розвиток творчої активності, впевненості в своїх силах, витримки, вольових рис характеру;
--	--	--

7 клас
35 годин (1 година на тиждень)

Орієнтовні лексичні теми:

1. «Прекрасна давнина України». Суспільно-побутові пісні
2. «Перли розсипаного намиста». Гумор в житті українців
3. «Ти знаєш, що ти - людина...»
4. «Ми – українці»

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
1. Музикування		
	<p style="text-align: center;">1.1. Вокальне музикування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи з розвитку голосового апарату за методикою Зайцева (Додаток 4); - звуконаслідувальні ігри зі співом; - фонопедичні вправи; - пісенний фольклор; - спів з рухом і тональним акомпанементом. <p><i>Орієнтовний перелік музичних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Суспільно-побутові пісні «Ой на горі та женці жнуть», «Стоїть явір над водою», «Гомін, гомін по діброві», «Ой у степу криниченька»; пісня Остапа з опери «Тарас Бульба»; Я. Степовий. Романси «Степом», «Ой, три шляхи широкі»; А. Пашикевич «Степом, степом»; Г. Татарченко «Гей ви, козаченьки». - До лексичної теми: «Перли розсипаного намиста». Гумор в житті українців М. Лисенко. Пісня Наталки з опери «Наталка Полтавка»; Коломийки «Дозвілля молоді», «Жартівливі коломийки» - До лексичної теми: «Ти знаєш, що ти - людина...» О. Антоняк. «Музика для двох»; українська народна пісня «Розпустили кучері дівчата», «Хлопці, гей ви, хлопці» тощо - До лексичної теми: «Ми – українці»: М. Вербицький «Ще не вмерла Україна»; В. 	<ul style="list-style-type: none"> – приведення голосового апарату в робочий стан; – розвиток тембру, сили голосу, фізіологічного дихання; – розвиток вміння контролювати переключення дихання; – розвиток вміння виконувати голосові вправи; – розвиток вміння проспівувати ряд голосних на плавному видиху, виділяючи наголосом один із них; – розвиток вміння мімікою супроводжувати голосові вправи; – розвиток мовленнєво-слухової та музичної пам'яті; – корекція фонематичного слуху

<p><i>Івасюк “Балада про мальви”; Б. Фільц “На полонині, на верхівці”; Т.Петриненко “Україна”; М.Лисенко “Молитва за Україну”; М.Колодочка “Балада про рідну мову”; П. Майборода “Пісня про рушник”; В. Верменич. “Чорнобривці”</i></p>	
<p>1.2.Інструментальне музикування Практичний матеріал: – ігри з інструментами, предметами що звучать; – ритмодекламації з інструментами; – озвучування тексту за графічними знаками, партитурою; – ритмічний і мелодійний супровід літературних текстів.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – формування ритмічних навичок гри на різних музичних інструментах та їх заміниках; – розвиток уміння імпровізувати за допомогою інструментів; – розвиток здібностей диференціювання на слух різних ритмічних малюнків в різних темпах.
<p>2.Мовно-рухові вправи</p>	
<p>2.1.Дихально-артикуляційний тренінг Практичний матеріал: 1.Артикуляційна гімнастика: – Логопедичні вправи для розвитку мовленнєвого апарату. При цьому рухи артикуляційного апарату рекомендовано поєднувати з рухами кисті руки (метод біоенергопластики). Положення кистів рук даної гімнастики вказує на положення язика при виконанні артикуляційних вправ, а рахунок або віршовані рядки допоможуть утримувати потрібний темп. – Комплекс вправ артикуляційної гімнастики (додаток 1) 2.Дихальна гімнастика А.Н.Стрельнікової: «Долоньки», «Погончики», «Насос», «Кішка», «Обійми плечі», «Великий маятник», «Вушка», «Повороти голови», «Малий маятник», «Перекасти», «Кроки» (додаток 3) 3.Кінезіологічні вправи: «Задуги свічку», «Плавець», «Хитання головою», «Кулачки» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток артикуляційного праксису, – розвиток точності та об’єму рухів артикуляційного апарату; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження; – розвиток вміння виконувати статичні вправи; – нормалізація фізіологічного дихання ; – розвиток правильного мовленнєвого діафрагмального дихання (нормалізації ритму вдиху та формування навички тривалого мовленнєвого видиху) – укріплення дихальної мускулатури; – розвиток самоконтролю.
<p>2.2.Ігровий масаж і пальчикова гімнастика . Практичний матеріал:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток загальної та дрібної моторики рук; – розвиток сенсорного сприйняття; – розвиток кінестетичних відчуттів і уявлень;

<p>Масажні прийоми для виконання самомасажу кистей та пальців рук; Вправи для розвитку пальців, кистей рук.</p> <p>Пальчикова гімнастика: «Ліхтарі», «Прапорці», «Стіл», «Стілець», «Човен», «Замок», «Кицька», «Тюльпан», «Птах», «Гребінець», «Віяло», «Орел», «Драбинка», «Перегони багатоніжок», «Тягни-штовхай», «Землемірка», «Метелик» тощо</p> <p>Всі запропоновані вправи можна виконувати на рахунок "раз-два" одночасно обома руками чи змінюючи положення рук почергово, супроводжуючи рухи віршами, скоромовками. Спочатку виконувати вправу повільно, потім прискорювати темп.</p> <p>Кінезіологічні вправи «Кілочко», «Кулак – ребро – долоня», «Лезгинка», «Дзеркальне малювання», «Вуха – ніс», «Вісімка», «Горизонтальна вісімка», «Жаба» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток точності тонких диференційованих рухів кистей під час виконання вправ; – розвиток здатності до скоординованості рухів; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження;
<p>2.3. Мовні ігри та рольові вірші Практичний матеріал.</p> <p>Мовні ігри та рольові вірші З'єднання ритмічної, виразної вимови з рухом.</p> <p><i>Орієнтовний перелік літературних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Суспільно-побутові пісні «Ой на горі та жєнці жнуть», «Стоїть явір над водою», «Гомін, гомін по діброві», «Ой у степу криниченька» – До лексичної теми: «Перли розсипаного намиста». Гумор в житті українців Л.Глібов. «Шука», «Муха і Бджола», «Жаба і Віл»; С. Руданський «Добре торгувалось», «Запорожці у короля»; П.Глазовий «Еволюція», «Найважча роль», «Заморські гості», «Похвала»; Коломийки «Дозвілля молоді», «Жартівливі коломийки». – До лексичної теми: «Ти знаєш, що ти - людина...» Л.Костенко «Доц полив...», «Кольорові миші», «Чайка на крижині», «Крила»; В. Симоненко «Лебеді материнства», «Ти 	<p>Корекція темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток навичок вдумливого, виразного читання шляхом удосконалення чіткості артикуляційних укладів; – розвиток уміння дотримуватись у процесі читання логічних пауз, гучності голосового тону тощо; – повернення уваги до виразно-зображувальних засобів, за рахунок правильного мовленнєвого дихання, уміння змінювати висоту голосу, прискорювати та уповільнювати темп у процесі читання, дотримання пауз, логічного наголосу, правильної звуковимови, інтонації. <p>Корекція фонематичних уявлень та звуковимови як передумова оволодіння орфоепічними нормами української мови.</p> <p>Удосконалення зв'язного мовлення шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвитку вміння аргументовано і граматично правильно оформлювати власну думку; – розвитку процесів словесного узагальнення й абстрагування; – формування навичок усвідомленого мовного аналізу; – розвитку вміння виконувати діалогічні сценки

<p><i>знаєш, що ти – людина...», «Гей, нові Колумби й Магеллани...»</i></p> <p>– До лексичної теми: «Ми – українці»:</p> <p><i>Тарас Шевченко «Мені тринадцятий минало...», «Тополя», «Як умру, то поховайте...»; М.Вербицький “Ще не вмерла Україна”; В. Івасюк “Балада про мальви”; Б. Фільц “На полонині, на верхівці”; Т.Петриненко “Україна”; М.Лисенко “Молитва за Україну”; М.Колодочка “Балада про рідну мову”; А. Малишко “Пісня про рушник”; В. Верменич “Чорнобривці”</i></p> <p>– Література рідного краю.</p> <p>– Прислів'я та приказки, скоромовки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – формування уміння аналізувати твір шляхом емоційної чуйності та уяви; – формування уміння коментувати відчуття, висловлені в творі; . – розвиток довільного осмисленого, мимовільного запам'ятовування, заучування, зберігання, впізнавання, відтворювання та пригадування; – корекція лексичної сторони мовлення на основі розширення словникового запасу.
---	--

3. Танцювально-ритмічні вправи;

<p style="text-align: center;">3.1. Ізрогімнастика</p> <p>Практичний матеріал.</p> <p>Вправи для розвитку координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла.</p> <p><i>Орієнтовний комплекс вправ:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправи для шії та голови 2. Вправи для плечей та грудної клітки 3. Присідання «кільцеве» 4. Винесення робочої ноги на п'ятку з акцентом п'ятки опорної ноги (battement tendu №3) 5. Вправа з вільною ступнею (з повертанням робочої ступні) (flic-flac) 6. Відкидання ніг назад з ударами півпальців 7. Підготовка до «віршовочки» (з розворотом коліна на 90° та опусканням ноги в V позицію) 8. Великі кидки вперед з переступанням 9. Підскоки на півпальцях із зігнутими колінами 10. Стрибки та танцювальні біги 11. Перегинання корпусу з обертанням 	<ul style="list-style-type: none"> – – формування вміння відчувати і розвивати певні групи м'язів, регулювати м'язовий тонус; – зміцнення м'язів шії, плечового поясу, рук і ніг, тулуба. – розвиток динамічної і статичної координації, рівноваги, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, гнучкість рухів; – формування умінь координувати темп і характер своїх рухів з темпом і характером музичного супроводу,
<p style="text-align: center;">3.2. Ізроритміка</p> <p>Рухові й ритмічні комплекси, що виконуються під спеціально підібрану музику. Кожна танцювально-ритмічна композиція має цільову спрямованість,</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток кінцевого зорового, слухового, рухового контролю; – розвиток вміння рухатись у відповідному

<p>сюжетний характер і завершеність <i>Орієнтовний перелік танцювально-ритмічних композицій:</i> До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Суспільно-побутові пісні : - <i>Гопачок;</i> - <i>Український танець «Козачок»;</i> - <i>Гуцульський танець</i></p> <p>До лексичної теми: «Перли розсипаного намиста». Гумор в житті українців: - <i>Жартівливі коломийки;</i> - <i>Танцювальна композиція «На хвилях моря»;</i> - <i>Жартівливий танець «Бешкетники»</i></p> <p>До лексичної теми: «Ти знаєш, що ти - людина...» - <i>Сучасно-естрадний танець «Серця для вас»;</i> - <i>Танцювальні комбінації аргентинського танго</i></p> <p>До лексичної теми: «Ми – українці»: - <i>Хореографічна композиція «Величальна»;</i> - <i>Хореографічна картинка «Як у нас на Україні»</i></p>	<p>темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, рухів; – корекція виразності музичного образу, – розвиток рухової пам'яті, – корекція загальної моторики. – розвиток танцювальних здібностей,</p>
---	--

4.Емоційно-вольовий тренінг;

<p>Практичний матеріал: Вправи на невербальне та вербальне вираження основних емоцій (радості, смутку, подиву, страху, злості, інтересу, горя, спокою). Етюди на розвиток міміки, пантоміміки, вокальної міміки. Релаксаційні вправи. <i>(додаток 5)</i> Кінезіологічні вправи: «Дерево», «Снігова баба», «Вісімка», «Незвичайне крокування», «Ковпак мудреця», «Кулачки», «Лід і вогонь», «Яблука в саду» тощо <i>(додаток 2)</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Орієнтовний перелік музичних творів. (додаток 6)</i></p>	<p>– зменшення м'язового і емоційного напруження, зняття страху і заборон, розвиток довільних психічних процесів; – формування навичок релаксації; – розвиток вміння передавати емоційні стани; – розвиток у дітей психічних процесів і властивостей: пам'яті, уваги, мислення, регулювання процесів збудження і загальмування; – розвиток умінь висловлювати свої почуття і емоції за допомогою міміки та пантоміми; – формування: вміння прогнозувати наслідок дії та зміну емоційного стану, сили голосу; – вчити стимулювати себе в процесі вольової дії за допомогою позитивних емоцій, але й не боятися негативних емоцій; – підвищувати здатність до довільної психічної саморегуляції та самоконтролю; – виховання позитивних якостей особистості; – синхронізація роботи півкуль, поліпшення розумової діяльності, зняття мимовільних ненавмисних рухів.</p>
---	---

5.Креативний тренінг

Створення пластичних, графічних та словесних образів, спираючись на музичні враження.	<ul style="list-style-type: none">– розвиток вміння довільно спрямовувати увагу на емоційні відчуття, розрізняти та порівнювати емоційні відчуття, визначати їхній характер;– розвиток вміння одночасно спрямовувати увагу на м'язові відчуття та експресивні рухи, які супроводжують будь-які особисті емоції та емоції, котрі відчувають люди навколо;– розвиток вміння змінювати характер рухів, спираючись на контролювання своїх відчуттів;– розвиток вміння розуміти та розрізняти емоційні стани інших та реагувати адекватними почуттями;– розвиток швидкості, гнучкості та оригінальності мислення;– розвиток творчої активності, впевненості в своїх силах, витримки, вольових рис характеру;
---	--

8 клас
35 годин (1 година на тиждень)

Орієнтовні лексичні теми:

- 1. Ми – українці**
- 2. «Прекрасна давнина України». Українські історичні пісні**
- 3. «Хотіла б я піснею стати...». Світ української поезії**
- 4. «Барви рідного краю»**

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
1. Музикування		
	<p style="text-align: center;">1.1.Вокальне музикування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи з розвитку голосового апарату за методикою Зайцева (<i>Додаток 4</i>); - звуконаслідувальні ігри зі співом; - фонопедичні вправи; - пісенний фольклор; - спів з рухом і тональним акомпанементом. <p><i>Орієнтовний перелік музичних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - До лексичної теми: «Ми – українці»: Б. Фільц. "Любить Україну", П.Майборода. "Київський вальс", Т.Петриненко. "Господи, помилуй нас", І.Білозір. "Ласкаво просимо", О.Злотник. "Родина", О.Білаш. "Два кольори" - До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Українські історичні пісні Укр. іст. пісні «Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко», «Максим козак Залізник», «Чи не той то Хміль», «За Сибіром сонце сходить» тощо; Пісні М.Чурай «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні», «Ой не ходи, Грицю» тощо - До лексичної теми: «Хотіла б я піснею стати...». Світ української поезії С.Прокоф'єв. "Танець дівчат з ліліями", Л.Бетховен. Соната №8 "Патетична" (1ч.), Л.Бетховен. Соната №14, романс "Серед шумного балу", Т.Шевченко. муз. 	<ul style="list-style-type: none"> - приведення голосового апарату в робочий стан; - розвиток тембру, сили голосу, фізіологічного дихання; - розвиток вміння контролювати переключення дихання; - розвиток вміння виконувати голосові вправи; - розвиток вміння проспівувати ряд голосних на плавному видиху, виділяючи наголосом один із них; - розвиток вміння мімікою супроводжувати голосові вправи; - розвиток мовленнєво-слухової та музичної пам'яті; - корекція фонематичного слуху

	<p>народна «Думи мої, думи мої...», сл.Т.Шевченка, муз. Я.Степового. «Ой три шляхи широкії...», Б. Фільц. “Любіть Україну”,</p> <p>– До лексичної теми: «Барви рідного краю»</p> <p>А. Богачук. “Тиша навкруги”, М.Лисенко. Вальс, “Безмежне поле”, Кантата “Б’ють пороги”, фолк-опера “Цвіт папороті” (фрагменти), Є.Станкович. Триптих для скрипки і фортепіано «На верховині», Б.Лятошинський. Хори “Тече вода в синє море”.</p>	
	<p>1.2.Інструментальне музикуння</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ігри з інструментами, предметами що звучать; – ритмодекламації з інструментами; – озвучування тексту за графічними знаками, партитурою; – ритмічний і мелодійний супровід літературних текстів. 	<ul style="list-style-type: none"> – формування ритмічних навичок гри на різних музичних інструментах та їх заміниках; – розвиток уміння імпровізувати за допомогою інструментів; – розвиток здібностей диференціювання на слух різних ритмічних малюнків в різних темпах.
<p>2.Мовно-рухові вправи</p>		
	<p>2.1.Дихально-артикуляційний тренінг</p> <p>Практичний матеріал:</p> <p>1.Артикуляційна гімнастика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Логопедичні вправи для розвитку мовленнєвого апарату. При цьому рухи артикуляційного апарату рекомендовано поєднувати з рухами кисті руки (метод біоенергопластики). Положення кистів рук даної гімнастики вказує на положення язика при виконанні артикуляційних вправ, а рахунок або віршовані рядки допоможуть утримувати потрібний темп. – Комплекс вправ артикуляційної гімнастики (додаток 1) <p>2.Дихальна гімнастика</p> <p>А.Н.Стрельнікової: «Долоньки», «Погончики», «Насос», «Кішка», «Обійми плечі», «Великий маятник», «Вушка», «Повороти голови», «Малий маятник», «Перекати», «Кроки» (додаток 3)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток артикуляційного праксису, – розвиток точності та об’єму рухів артикуляційного апарату; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м’язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження; – розвиток вміння виконувати статичні вправи; – нормалізація фізіологічного дихання ; – розвиток правильного мовленнєвого діафрагмального дихання (нормалізації ритму вдиху та формування навички тривалого мовленнєвого видиху) – укріплення дихальної мускулатури; – розвиток самоконтролю.

<p>3.Кінезіологічні вправи: «Задуть свічку», «Плавець», «Хитання головою», «Кулачки» тощо (додаток 2)</p>	
<p>2.2.Ігровий масаж і пальчикова гімнастика . Практичний матеріал: Масажні прийоми для виконання самомасажу кистей та пальців рук; Вправи для розвитку пальців, кистей рук.</p> <p>Пальчикова гімнастика: «Ліхтарі», «Прапорці», «Стіл», «Стілець», «Човен», «Замок», «Кицька», «Тюльпан», «Птах», «Гребінець», «Віяло», «Орел», «Драбинка», «Перегони багатоніжок», «Тягни-штовхай», «Землемірка», «Метелик» тощо</p> <p>Всі запропоновані вправи можна виконувати на рахунок "раз-два" одночасно обома руками чи змінюючи положення рук по чергово, супроводжуючи рухи віршами, скоромовами. Спочатку виконувати вправу повільно, потім прискорювати темп.</p> <p>Кінезіологічні вправи «Кілочко», «Кулак – ребро – долоня», «Лезгинка», «Дзеркальне малювання», «Вуха – ніс», «Вісімка», «Горизонтальна вісімка», «Жаба» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток загальної та дрібної моторики рук; – розвиток сенсорного сприйняття; – розвиток кінестетичних відчуттів і уявлень; – розвиток точності тонких диференційованих рухів кистей під час виконання вправ; – розвиток здатності до скоординованості рухів; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження;
<p>2.3.Мовні ігри та рольові вірші Практичний матеріал. Мовні ігри та рольові вірші З'єднання ритмічної, виразної вимови з рухом. <i>Орієнтовний перелік літературних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – До лексичної теми: «Ми – українці»: О.Ольжич«Господь багатий нас благословив», «Захочеш – і будеш»; О. Теліга «Сучасникам», «Радість», «Пломінний день»; А. Малишко «Стежина» («Чому, сказати, й сам не знаю...»), «Вчителька» – До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Українські історичні пісні Укр. іст. пісні «Зажурилась Україна», «Та, ой, як крикнув же козак Сірко», «Ой 	<p>Корекція темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток навичок вдумливого, виразного читання шляхом удосконалення чіткості артикуляційних укладів; – розвиток уміння дотримуватись у процесі читання логічних пауз, гучності голосового тону тощо; – повернення уваги до виразно-зображувальних засобів, за рахунок правильного мовленнєвого дихання, уміння змінювати висоту голосу, прискорювати та уповільнювати темп у процесі читання, дотримання пауз, логічного наголосу, правильної звуковимови, інтонації. <p>Корекція фонематичних уявлень та звуковимови як передумова оволодіння орфоепічними нормами української мови. Удосконалення зв'язного мовлення шляхом:</p>

<p><i>Морозе, Морозенку», «Максим козак Залізник», «Чи не той то Хміль», «За Сибіром сонце сходить»; Пісні М.Чурай «Засвіт встали козаченьки», «Віють вітри, віють буйні», «Ой не ходи, Грицю»;</i></p> <p>– До лексичної теми: «Хотіла б я піснею стати...». Світ української поезії</p> <p><i>Т.Шевченко «Думи мої, думи мої...», «Ой три шляхи широкії...», «Мені однаково, чи буду...»; Л. Українка «Хотіла б я піснею стати...», «Давня казка»; В.Сосюра «Любіть Україну!», «Васильки»; «Наша мова», «Теплі слова»; В.Герасим'юк «Чоловічий танець»; І.Малкович «З янголом на плечі», «З нічних молитов»; І.Павлюк «Дівчинка»; Г.Кирпа «Мій ангел такий маленький...», «Коли до вас темної ночі...»</i></p> <p>– До лексичної теми: «Барви рідного краю»</p> <p><i>В.Підпалій «...Бачиш: між трав зелених...», «Зимовий етюд»; В. Голобородько «З дитинства: дощ» («Я уплетений...»), А.Мойсієнко «Жовтень жовті жолуді»; Л. Українка «Давня весна», В.Сосюра «Осінь» («Облітають квіти, обриває вітер...»);</i></p> <p>– Література рідного краю.</p> <p>– Прислів'я та приказки, скоромовки.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвитку вміння аргументовано і граматично правильно оформлювати власну думку; – розвитку процесів словесного узагальнення й абстрагування; – формування навичок усвідомленого мовного аналізу; – розвитку вміння виконувати діалогічні сценки – формування уміння аналізувати твір шляхом емоційної чуйності та уяви; – формування уміння коментувати відчуття, висловлені в творі; . – розвиток довільного осмисленого, мимовільного запам'ятовування, заучування, зберігання, впізнавання, відтворювання та пригадування; – корекція лексичної сторони мовлення на основі розширення словникового запасу.
<h3>3.Танцювально-ритмічні вправи;</h3>	
<p style="text-align: center;">3.1. Ізрогімнастика</p> <p>Практичний матеріал.</p> <p>Вправи для розвитку координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла.</p> <p><i>Орієнтовний комплекс вправ:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправи для шиї та голови 2. Вправи для плечей та грудної клітки 3. Напівприсідання та піднімання глибокого присідання і перегинання корпусу 4. Виведення ступні вперед і переведення її з носка на п'ятку та з п'ятки на носок (battement tendu №4) 5. Вправа з вільною ступнею (підготовка до віяла) (flic-flac) 6. Вистукування з поворотами ступні у 	<ul style="list-style-type: none"> – – формування вміння відчувати і розвивати певні групи м'язів, регулювати м'язовий тонус; – зміцнення м'язів шиї, плечового поясу, рук і ніг, тулуба. – розвиток динамічної і статичної координації, рівноваги, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, гнучкість рухів; – формування умінь координувати темп і характер своїх рухів з темпом і характером музичного супроводу,

	<p>виворітне та невиворітне положення</p> <p>7. Підготовка до «віршовочки» (з акентуючим ударом п'ятки опорної ноги)</p> <p>8. Великі кидки вперед з переступанням та підскоками</p> <p>9. Підготовка до гойдалки</p> <p>10. Стрибки та танцювальні біги</p> <p>11. Розтяжка в IV позиції з port de bras</p>	
	<p style="text-align: center;">3.2. Ізроритміка</p> <p>Рухові й ритмічні комплекси, що виконуються під спеціально підібрану музику. Кожна танцювально-ритмічна композиція має цільову спрямованість, сюжетний характер і завершеність</p> <p><i>Орієнтовний перелік танцювально-ритмічних композицій:</i></p> <p>До лексичної теми: «Ми – українці»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хореографічна картинка «Ми українці»; - Український танець «Привітальний»; - Український народний танець «Крутяг» <p>До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Українські історичні пісні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Танцювальна композиція «Ми нащадки козаків»; - Маршова композиція «Ми козаки, ми України діти»; <p>До лексичної теми: «Хотіла б я піснею стати...». Світ української поезії:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вальс. М.Різолъ; - Ліричний танок (муз. С.Гулака-Артемівського); - Хореографічна композиція «Українські візерунки»; - Танцювальна композиція «Кольорові сни» <p>До лексичної теми: «Барви рідного краю»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хоровод «Струмочок»; - Український танець «Рушничок»; - Хореографічна картинка «Маки»; 	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. - розвиток кінцевого зорового, слухового, рухового контролю; - розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; - корекція правильної постави, ходи, грації, рухів; - корекція виразності музичного образу, - розвиток рухової пам'яті, - корекція загальної моторики. - розвиток танцювальних здібностей,
4.Емоційно-вольовий тренінг;		
	<p>Практичний матеріал:</p> <p>Вправи на невербальне та вербальне вираження основних емоцій (радості, смутку, подиву, страху, злості, інтересу, горя, спокою).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення м'язового і емоційного напруження, зняття страху і заборон, розвиток довільних психічних процесів; - формування навичок релаксації; - розвиток вміння передавати емоційні стани;

<p>Етюди на розвиток міміки, пантоміміки, вокальної міміки. Релаксаційні вправи. (додаток 5) Кінезіологічні вправи: «Дерево», «Снігова баба», «Вісімка», «Незвичайне крокування», «Ковпак мудреця», «Кулачки», «Лід і вогонь», «Яблука в саду» тощо (додаток 2)</p> <p><i>Орієнтовний перелік музичних творів.</i> (додаток 6)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток у дітей психічних процесів і властивостей: пам'яті, уваги, мислення, регулювання процесів збудження і загальмування; – розвиток умінь висловлювати свої почуття і емоції за допомогою міміки та пантоміми; – формування: вміння прогнозувати наслідок дії та зміну емоційного стану, сили голосу; – вчити стимулювати себе в процесі вольової дії за допомогою позитивних емоцій, але й не боятися негативних емоцій; – підвищувати здатність до довільної психічної саморегуляції та самоконтролю; – виховання позитивних якостей особистості; – синхронізація роботи півкуль, поліпшення розумової діяльності, зняття мимовільних ненавмисних рухів.
---	---

5. Креативний тренінг

<p>Створення пластичних, графічних та словесних образів, спираючись на музичні враження.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток вміння довільно спрямовувати увагу на емоційні відчуття, розрізняти та порівнювати емоційні відчуття, визначати їхній характер; – розвиток вміння одночасно спрямовувати увагу на м'язові відчуття та експресивні рухи, які супроводжують будь-які особисті емоції та емоції, котрі відчувають люди навколо; – розвиток вміння змінювати характер рухів, спираючись на контролювання своїх відчуттів; – розвиток вміння розуміти та розрізняти емоційні стани інших та реагувати адекватними почуттями; – розвиток швидкості, гнучкості та оригінальності мислення; – розвиток творчої активності, впевненості в своїх силах, витримки, вольових рис характеру;
--	---

9 клас
35 годин (1 година на тиждень)

Орієнтовні лексичні теми:

1. «Прекрасна давнина України». Родинно-побутові пісні
2. «Ой глянь, мати, да на мій посад». Українське весілля
3. «Життя – це сон» Драматургія
4. «Філософія життя»

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
1. Музикування		
	<p style="text-align: center;">Вокальне музикування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи з розвитку голосового апарату за методикою Зайцева (<i>Додаток 4</i>); - звуконаслідувальні ігри зі співом; - фонопедичні вправи; - пісенний фольклор; - спів з рухом і тональним акомпанементом. <p><i>Орієнтовний перелік музичних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Родинно-побутові пісні: <i>Українські народні пісні «Там, де Ятрань круто в'ється», «Ой, у гаю при Дунаю», "Чом ти не прийшов", І. Шамо. «Три поради», пісні про кохання, про родинне життя, колискові пісні</i> - До лексичної теми: «Ой глянь, мати, да на мій посад». Українське весілля: <i>Українські народні пісні «Ой глянь, мати, да на мій посад», «Грайте музики, як грали», «Де б я не ходила, де б я не була», «Ой, брати мої брати», «Горіла сосна, палала» тощо;</i> - До лексичної теми: «Життя – це сон» Драматургія <i>Вертеп, М.Лисенко. Пісня Наталки з опери «Наталка Полтавка», Музичний кінофільм «Наталка Полтавка»</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - приведення голосового апарату в робочий стан; - розвиток тембру, сили голосу, фізіологічного дихання; - розвиток вміння контролювати переключення дихання; - розвиток вміння виконувати голосові вправи; - розвиток вміння проспівувати ряд голосних на плавному видиху, виділяючи наголосом один із них; - розвиток вміння мімікою супроводжувати голосові вправи; - розвиток мовленнєво-слухової та музичної пам'яті; - корекція фонематичного слуху

	<p>– До лексичної теми: «Філософія життя»: <i>С. Вакарчук. “Друг”, В. Висоцький. “Я не люблю”, В. Висоцький. “Пісня про друга”, Українські дитячі пісні «Червоні вітрила», «Молюсь до бога», «Мій храм», «Навчи мене, боже», «Перше кохання»</i></p>	
	<p>Інструментальне музикування Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ігри з інструментами, предметами що звучать; – ритмодекламації з інструментами; – озвучування тексту за графічними знаками, партитурою; – ритмічний і мелодійний супровід літературних текстів. 	<ul style="list-style-type: none"> – формування ритмічних навичок гри на різних музичних інструментах та їх заміниках; – розвиток уміння імпровізувати за допомогою інструментів; – розвиток здібностей диференціювання на слух різних ритмічних малюнків в різних темпах.
<p>2.Мовно-рухові вправи</p>		
	<p>2.1.Дихально-артикуляційний тренінг Практичний матеріал:</p> <p>Артикуляційна гімнастика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Логопедичні вправи для розвитку мовленнєвого апарату. При цьому рухи артикуляційного апарату рекомендовано поєднувати з рухами кисті руки (метод біоенергопластики). Положення кистів рук даної гімнастики вказує на положення язика при виконанні артикуляційних вправ, а рахунок або віршовані рядки допоможуть утримувати потрібний темп. – Комплекс вправ артикуляційної гімнастики (додаток 1) <p>Дихальна гімнастика А.Н.Стрельнікової: «Долоньки», «Погончики», «Насос», «Кішка», «Обійми плечі», «Великий маятник», «Вушка», «Повороти голови», «Малий маятник», «Перекасти», «Кроки» (додаток 3)</p> <p>Кінезіологічні вправи: «Задуть свічку», «Плавець», «Хитання головою», «Кулачки» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток артикуляційного праксису, – розвиток точності та об’єму рухів артикуляційного апарату; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м’язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження; – розвиток вміння виконувати статичні вправи; – нормалізація фізіологічного дихання ; – розвиток правильного мовленнєвого діафрагмального дихання (нормалізації ритму вдиху та формування навички тривалого мовленнєвого видиху) – укріплення дихальної мускулатури; – розвиток самоконтролю.
	<p>2.2.Ігровий масаж і пальчикова гімнастика .</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток загальної та дрібної моторики рук; – розвиток сенсорного сприйняття;

<p>Практичний матеріал: Масажні прийоми для виконання самомасажу кистей та пальців рук; Вправи для розвитку пальців, кистей рук.</p> <p>Пальчикова гімнастика: «Ліхтарі», «Прапорці», «Стіл», «Стілець», «Човен», «Замок», «Кицька», «Тюльпан», «Птах», «Гребінець», «Віяло», «Орел», «Драбинка», «Перегони багатоніжок», «Тягни-штовхай», «Землемірка», «Метелик» тощо</p> <p>Всі запропоновані вправи можна виконувати на рахунок "раз-два" одночасно обома руками чи змінюючи положення рук почергово, супроводжуючи рухи віршами, скоромовками. Спочатку виконувати вправу повільно, потім прискорювати темп.</p> <p>Кінезіологічні вправи «Кілочко», «Кулак – ребро – долоня», «Лезгинка», «Дзеркальне малювання», «Вуха – ніс», «Вісімка», «Горизонтальна вісімка», «Жаба» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток кінестетичних відчуттів і уявлень; – розвиток точності тонких диференційованих рухів кистей під час виконання вправ; – розвиток здатності до скоординованості рухів; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження;
<p>2.3. Мовні ігри та рольові вірші Практичний матеріал. Мовні ігри та рольові вірші З'єднання ритмічної, виразної вимови з рухом. <i>Орієнтовний перелік літературних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Родинно-побутові пісні <i>Українські народні пісні «Місяць на небі, зіроньки сяють», «Цвіте терен, цвіте терен», «Сонце низенько», «В кінці греблі шумлять верби», «Світи, світи місяченьку», «Лугом іду, коня веду»;</i> <i>Українські народні балади «Ой летіла стріла», «Ой на горі вогонь горить»</i> – До лексичної теми: «Ой глянь, мати, да на мій посад» . Українське весілля <i>Весільні пісні «До бору, дружечки, до бору», «А брат сестрицю та й розплітає», «Розвий, сосно, сімсот квіток», «Летять галочки у три рядочки», «Ой матінко, та не гай мене»; Народна обрядовість у творах Г.Квітки-Основ'яненка, І.Котляревського, Т.Шевченка, М.Вовчок, П.Куліша,</i> 	<p>Корекція темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток навичок вдумливого, виразного читання шляхом удосконалення чіткості артикуляційних укладів; – розвиток уміння дотримуватись у процесі читання логічних пауз, гучності голосового тону тощо; – привернення уваги до виразно-зображувальних засобів, за рахунок правильного мовленнєвого дихання, уміння змінювати висоту голосу, прискорювати та уповільнювати темп у процесі читання, дотримання пауз, логічного наголосу, правильної звуковимови, інтонації. <p>Корекція фонематичних уявлень та звуковимови як передумова оволодіння орфоепічними нормами української мови. Удосконалення зв'язного мовлення шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвитку вміння аргументовано і граматично правильно оформлювати власну думку; – розвитку процесів словесного узагальнення й абстрагування; – формування навичок усвідомленого мовного аналізу;

<p><i>М.Стельмаха, У.Самчука</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – До лексичної теми: «Життя – це сон» Драматургія <p><i>Вертеп, І.Котляревський. «Енеїда», «Наталка Полтавка»</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – До лексичної теми: «Філософія життя» <p><i>Григорій Сковорода. Збірка «Сад Божественних пісень», притчі</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Література рідного краю. – Прислів'я та приказки, скоромовки. 	<ul style="list-style-type: none"> – розвитку вміння виконувати діалогічні сценки – формування уміння аналізувати твір шляхом емоційної чуйності та уяви; – формування уміння коментувати відчуття, висловлені в творі; . – розвиток довільного осмисленого, мимовільного запам'ятовування, заучування, зберігання, впізнавання, відтворювання та пригадування; – корекція лексичної сторони мовлення на основі розширення словникового запасу.
--	--

3.Танцювально-ритмічні вправи;

<p style="text-align: center;">3.1. Ізрогімнастика</p> <p>Практичний матеріал.</p> <p>Вправи для розвитку координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла.</p> <p><i>Орієнтовний комплекс вправ:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправи для шиї та голови 2. Вправи для плечей та грудної клітки 3. Два коротких напівприсідання за VI позицією і одне глибоке присідання за VI позицією з прогинанням корпусу назад 4. Винесення ноги вбік на п'ятку та перенесення з носка знову на п'ятку (battement tendu №5) 5. Вправа з вільною ступнею (Віяло) (flic-flac) 6. Вистукування з поворотами ступні у виворітне та невиворітне положення і переступанням на півпальцях ніг. 7. Вірьовочка 8. Великі кидки вперед з переступанням та підскоками 9. Гойдалка 10.Стрибки та танцювальні біги 11.Хвилеподібний рух 	<ul style="list-style-type: none"> – формування вміння відчувати і розвивати певні групи м'язів, регулювати м'язовий тонус; – зміцнення м'язів шиї, плечового поясу, рук і ніг, тулуба. – розвиток динамічної і статичної координації, рівноваги, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, гнучкість рухів; – формування умінь координувати темп і характер своїх рухів з темпом і характером музичного супроводу,
<p>3.2. Ізроритміка</p> <p>Рухові й ритмічні комплекси, що виконуються під спеціально підібрану музику. Кожна танцювально-ритмічна композиція має цільову спрямованість, сюжетний характер і завершеність</p> <p><i>Орієнтовний перелік танцювально-ритмічних композицій:</i></p> <p>До лексичної теми «Прекрасна давнина України». Родинно-побутові пісні:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток кінцевого зорового, слухового, рухового контролю; – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, рухів; – корекція виразності музичного образу, – розвиток рухової пам'яті,

<ul style="list-style-type: none"> - Танець «Лисогірська кадрили»; - Український танець «Привітальний»; - Хореографічна картинка «Ой, під вишнею, під черешнею»; - Хореографічна картинка «Андріївські вечорниці» <p>До лексичної теми: «Ой глянь, мати, да на мій посад». Українське весілля :</p> <ul style="list-style-type: none"> - Жартівливий український танець «На весіллі»; - Закарпатський весільний танок «Березнянка»; - Єврейський танок «Танець сватів» (Опрацювання Л.Фельдмана); - Весільний танок «Чоботи»; - Хореографічна картина «Святковий марш» (Опрацювання В.Гуцала) <p>До лексичної теми: «Життя – це сон»</p> <p>Драматургія:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вертеп; - «Старовинна полька»; - Буковинський танок. В.Гуцал. - Полька (опрацювання В.Самойленко); - Подільський козачок (муз. І.Вимера). <p>До лексичної теми: «Філософія життя»:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хореографічна картинка «Червоні вітрила»; - Хореографічна картинка «Треба мріяти» 	<ul style="list-style-type: none"> - корекція загальної моторики. - розвиток танцювальних здібностей,
---	---

4.Емоційно-вольовий тренінг;

<p>Практичний матеріал: Вправи на невербальне та вербальне вираження основних емоцій (радості, смутку, подиву, страху, злості, інтересу, горя, спокою). Етюди на розвиток міміки, пантоміміки, вокальної міміки. Релаксаційні вправи. (додаток 5)</p> <p>Кінезіологічні вправи: «Дерево», «Снігова баба», «Вісімка», «Незвичайне крокування», «Ковпак мудреця», «Кулачки», «Лід і вогонь», «Яблука в саду» тощо (додаток 2)</p> <p style="text-align: center;">Орієнтовний перелік музичних творів. (додаток 6)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення м'язового і емоційного напруження, зняття страху і заборон, розвиток довільних психічних процесів; - формування навичок релаксації; - розвиток вміння передавати емоційні стани; - розвиток у дітей психічних процесів і властивостей: пам'яті, уваги, мислення, регулювання процесів збудження і загальмування; - розвиток умінь висловлювати свої почуття і емоції за допомогою міміки та пантоміми; - формування: вміння прогнозувати наслідок дії та зміну емоційного стану, сили голосу; - вчити стимулювати себе в процесі вольової дії за допомогою позитивних емоцій, але й не боятися негативних емоцій; - підвищувати здатність до довільної психічної саморегуляції та самоконтролю; - виховання позитивних якостей особистості;
---	---

		– синхронізація роботи півкуль, поліпшення розумової діяльності, зняття мимовільних ненавмисних рухів.
5. Креативний тренінг		
	Створення пластичних, графічних та словесних образів, спираючись на музичні враження.	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток вміння довільно спрямовувати увагу на емоційні відчуття, розрізняти та порівнювати емоційні відчуття, визначати їхній характер; – розвиток вміння одночасно спрямовувати увагу на м'язові відчуття та експресивні рухи, які супроводжують будь-які особисті емоції та емоції, котрі відчувають люди навколо; – розвиток вміння змінювати характер рухів, спираючись на контролювання своїх відчуттів; – розвиток вміння розуміти та розрізняти емоційні стани інших та реагувати адекватними почуттями; – розвиток швидкості, гнучкості та оригінальності мислення; – розвиток творчої активності, впевненості в своїх силах, витримки, вольових рис характеру;

10 клас
35 годин (1 година на тиждень)

Орієнтовні лексичні теми:

- 1.«Життя навчить». Байкарська творчість**
- 2.«Прекрасна давнина України». Т.Г.Шевченко**
- 3.«Вічна» тема жінки**
- 4.«Здоровше з гумором живеться»**

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи та очікувані результати
1. Музикування		
	<p style="text-align: center;">1.1.Вокальне музикування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вправи з розвитку голосового апарату за методикою Зайцева (Додаток 4); - звуконаслідувальні ігри зі співом; - фонопедичні вправи; - пісенний фольклор; - спів з рухом і тональним акомпанементом. <p><i>Орієнтовний перелік музичних творів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - До лексичної теми: «Життя навчить». Байкарська творчість: В. Висоцький. "Я не люблю", І. Карабиць. "Пісня на добро", С.Вакарчук. "9-1-1", "Ми - чемпіони" ("We are the champions") групи "Queen", Дж. Леннон, П.Макартні. "Нехай буде так" ("Let it be"), Ш.Гуно. Куплети Мефістофеля з опери "Фауст" - До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Т.Г.Шевченко: Пісні на вірші Тараса Шевченка - До лексичної теми: «Вічна» тема жінки: Б.Окуджава. "Ваша величносте, жінко", Ш. Дюмон. "Ні, я ні за чим не жалкую", Дж. Леннон, П.Макартні. "Дівчина" ("The Girl"), С.Прокоф'єв. "Танець дівчат з ліліями", Ф.Ліст. Ноктюрн "Мрії кохання" А. Пашкевич. "Мамина вишня" - До лексичної теми: «Здоровше з гумором живеться»: І. Дунаєвський. "Марш веселых ребят", Українські жартівливі пісні 	<ul style="list-style-type: none"> - приведення голосового апарату в робочий стан; - розвиток тембру, сили голосу, фізіологічного дихання; - розвиток вміння контролювати переключення дихання; - розвиток вміння виконувати голосові вправи; - розвиток вміння проспівувати ряд голосних на плавному видиху, виділяючи наголосом один із них; - розвиток вміння мімікою супроводжувати голосові вправи; - розвиток мовленнєво-слухової та музичної пам'яті; - корекція фонематичного слуху

	<p align="center">1.2.Інструментальне музичування</p> <p>Практичний матеріал:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ігри з інструментами, предметами що звучать; – ритмодекламації з інструментами; – озвучування тексту за графічними знаками, партитурою; – ритмічний і мелодійний супровід літературних текстів. 	<ul style="list-style-type: none"> – формування ритмічних навичок гри на різних музичних інструментах та їх заміниках; – розвиток уміння імпровізувати за допомогою інструментів; – розвиток здібностей диференціювання на слух різних ритмічних малюнків в різних темпах.
2.Мовно-рухові вправи		
	<p align="center">2.1.Дихально-артикуляційний тренінг</p> <p>Практичний матеріал:</p> <p>1.Артикуляційна гімнастика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Логопедичні вправи для розвитку мовленнєвого апарату. При цьому рухи артикуляційного апарату рекомендовано поєднувати з рухами кисті руки (метод біоенергопластики). Положення кистів рук даної гімнастики вказує на положення язика при виконанні артикуляційних вправ, а рахунок або віршовані рядки допоможуть утримувати потрібний темп. – Комплекс вправ артикуляційної гімнастики (додаток 1) <p>2.Дихальна гімнастика А.Н.Стрельнікової: «Долоньки», «Погончики», «Насос», «Кішка», «Обійми плечі», «Великий маятник», «Вушка», «Повороти голови», «Малий маятник», «Перекасти», «Кроки» (додаток 3)</p> <p>3.Кінезіологічні вправи: «Задуть свічку», «Плавець», «Хитання головою», «Кулачки» тощо (додаток 2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток артикуляційного праксису, – розвиток точності та об'єму рухів артикуляційного апарату; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження; – розвиток вміння виконувати статичні вправи; – нормалізація фізіологічного дихання ; – розвиток правильного мовленнєвого діафрагмального дихання (нормалізації ритму вдиху та формування навички тривалого мовленнєвого видиху) – укріплення дихальної мускулатури; – розвиток самоконтролю.
	<p align="center">2.2.Ігровий масаж і пальчикова гімнастика .</p> <p>Практичний матеріал:</p> <p>Масажні прийоми для виконання самомасажу кистей та пальців рук; Вправи для розвитку пальців, кистей рук.</p> <p>Пальчикова гімнастика: «Ліхтарі», «Прапорці», «Стіл», «Стілець», «Човен»,</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток загальної та дрібної моторики рук; – розвиток сенсорного сприйняття; – розвиток кінестетичних відчуттів і уявлень; – розвиток точності тонких диференційованих рухів кистей під час виконання вправ; – розвиток здатності до скоординованості рухів; – розвиток взаємозалежності мовленнєвої і моторної діяльності; – розвиток уміння тримати пози та рухи органів

<p>«Замок», «Кицька», «Тюльпан», «Птах», «Гребінець», «Віяло», «Орел», «Драбинка», «Перегони багатоніжок», «Тягни-штовхай», «Землемірка», «Метелик» тощо</p> <p>Всі запропоновані вправи можна виконувати на рахунок "раз-два" одночасно обома руками чи змінюючи положення рук почергово, супроводжуючи рухи віршами, скоромовками. Спочатку виконувати вправу повільно, потім прискорювати темп.</p> <p>Кінезіологічні вправи</p> <p>«Кілочко», «Кулак – ребро – долоня», «Лезгинка», «Дзеркальне малювання», «Вуха – ніс», «Вісімка», «Горизонтальна вісімка», «Жаба» тощо (додаток 2)</p>	<p>артикуляції та рук одночасно, передавати рухами органів артикуляції і рук стан м'язів, знімати зайве напруження та привчати до відчуття легкого напруження;</p>
<p>2.3. Мовні ігри та рольові вірші Практичний матеріал.</p> <p>Мовні ігри та рольові вірші З'єднання ритмічної, виразної вимови з рухом.</p> <p><i>Орієнтовний перелік літературних творів:</i></p> <p>– До лексичної теми: «Життя навчить». Байкарська творчість: Г. Сковорода. <i>Байки</i>, П. Гулак-Артемовский. <i>Байки «Пан та Собака»</i>, «Рибалка», <i>байка-мініатюра «Дві пташки в клітці»</i>, Є. Гребінка. <i>Збірка байок «Малоросійські приказки»</i>, <i>Байка «Ведмежий суд»</i>.</p> <p>– До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Т.Г.Шевченко: Т.Шевченко. «<i>Причинна</i>», «<i>Думи мої...</i>», «<i>Іван Підкова</i>», «<i>Тарасова ніч</i>», «<i>Гайдамаки</i>», «<i>Сон</i>» («<i>У всякого своя доля...</i>»), <i>поема «Кавказ» «І мертвим, і живим, і ненарожденним...</i>» тощо</p> <p>– До лексичної теми: «Вічна» тема жінки: Т. Шевченко. «<i>Катерина</i>», «<i>Наймичка</i>», «<i>На паниціні пшеницю жала...</i>», «<i>Марія</i>», «<i>У нашій раї на землі...</i>», «<i>Доля</i>», «<i>Росли укупочці, зросли...</i>», «<i>І виріс я на чужині...</i>», «<i>Самому чудно. А де ж дітись?..</i>», М.Старицький. <i>Із циклу «Монологи про кохання»</i>, П. Грабовський «<i>Надія</i>», «<i>До Н. К. С.</i>»</p> <p>– До лексичної теми: «Здоровше з гумором живеться»: І. Нечуй-Левицький. «<i>Кайдашева сім'я</i>», <i>Гуморески</i>. С.Олійник, П.Глазовий,</p>	<p>Корекція темпо-ритмічної та ритміко-інтонаційної сторін мовлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток навичок вдумливого, виразного читання шляхом удосконалення чіткості артикуляційних укладів; – розвиток уміння дотримуватись у процесі читання логічних пауз, гучності голосового тону тощо; – повернення уваги до виразно-зображувальних засобів, за рахунок правильного мовленнєвого дихання, уміння змінювати висоту голосу, прискорювати та уповільнювати темп у процесі читання, дотримання пауз, логічного наголосу, правильної звуковимови, інтонації. <p>Корекція фонематичних уявлень та звуковимови як передумова оволодіння орфоепічними нормами української мови.</p> <p>Удосконалення зв'язного мовлення шляхом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвитку вміння аргументовано і граматично правильно оформлювати власну думку; – розвитку процесів словесного узагальнення й абстрагування; – формування навичок усвідомленого мовного аналізу; – розвитку вміння виконувати діалогічні сценки – формування уміння аналізувати твір шляхом емоційної чуйності та уяви; – формування уміння коментувати відчуття, висловлені в творі; . – розвиток довільного осмисленого, мимовільного запам'ятовування, заучування, зберігання, впізнавання, відтворювання та пригадування;

<p><i>С.Руданський, Л.Глібов. Каламбури, жарти, нісенітниця, дотепи, анекдоти</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Література рідного краю. – Прислів'я та приказки, скоромовки. 	<p>– корекція лексичної сторони мовлення на основі розширення словникового запасу.</p>
<h3>6. Танцювально-ритмічні вправи;</h3>	
<p style="text-align: center;">3.1. Ізрогімнастика</p> <p>Практичний матеріал. Вправи для розвитку координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла.</p> <p><i>Орієнтовний комплекс вправ:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправи для шиї та голови 2. Вправи для плечей та грудної клітки 3. Глибоке присідання за всіма позиціями з перегинанням корпусу 4. Винесення ноги на п'ятку з наступним переступанням на обох ногах (battement tendu №7) 5. Flic-flac за VI позицією з переступанням 6. Колупалочка з поворотом опорної ступні 7. Штопор 8. Великі кидки з перегинанням корпусу в IV позицію 9. Голубець 10. Стрибки та танцювальні біги 11. Підготовча вправа для виконання «кільця» 	<ul style="list-style-type: none"> – формування вміння відчувати і розвивати певні групи м'язів, регулювати м'язовий тонус; – зміцнення м'язів шиї, плечового поясу, рук і ніг, тулуба. – розвиток динамічної і статичної координації, рівноваги, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, гнучкість рухів; – формування умінь координувати темп і характер своїх рухів з темпом і характером музичного супроводу,
<p>3.2. Ізроритміка</p> <p>Рухові й ритмічні комплекси, що виконуються під спеціально підібрану музику. Кожна танцювально-ритмічна композиція має цільову спрямованість, сюжетний характер і завершеність</p> <p><i>Орієнтовний перелік танцювально-ритмічних композицій:</i></p> <p>До лексичної теми: «Життя навчить». Байкарська творчість:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хореографічна композиція «Дві пташки в клітці»; <p>До лексичної теми: «Прекрасна давнина України». Т.Г.Шевченко:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Хореографічна картинка за одним із сюжетів твору «Катерина», «Сон», «Причинна» тощо <p>До лексичної теми: «Вічна» тема жінки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вальс «Квітка чарівна»; 	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток координації, просторового орієнтування, усвідомлення схеми власного тіла. – розвиток кінцевого зорового, слухового, рухового контролю; – розвиток вміння рухатись у відповідному темпі із супутніми рухами; – корекція правильної постави, ходи, грації, рухів; – корекція виразності музичного образу, – розвиток рухової пам'яті, – корекція загальної моторики. – розвиток танцювальних здібностей,

	<p>- Хореографічна картинка «Перше кохання шкільне»;</p> <p>До лексичної теми: «Здоровше з гумором живеться»:</p> <p>- Хореографічна композиція за одним із сюжетів твору «Кайдашева сім'я»;</p> <p>- Хореографічна картинка «Добре торгувалось» тощо</p>	
--	--	--

4.Емоційно-вольовий тренінг;

	<p>Практичний матеріал: Вправи на невербальне та вербальне вираження основних емоцій (радості, смутку, подиву, страху, злості, інтересу, горя, спокою). Етюди на розвиток міміки, пантоміміки, вокальної міміки. Релаксаційні вправи. (додаток 5) Кінезіологічні вправи: «Дерево», «Снігова баба», «Вісімка», «Незвичайне крокування», «Ковпак мудреця», «Кулачки», «Лід і вогонь», «Яблука в саду» тощо (додаток 2)</p> <p style="text-align: center;"><i>Орієнтовний перелік музичних творів. (додаток 6)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – зменшення м'язового і емоційного напруження, зняття страху і заборон, розвиток довільних психічних процесів; – формування навичок релаксації; – розвиток вміння передавати емоційні стани; – розвиток у дітей психічних процесів і властивостей: пам'яті, уваги, мислення, регулювання процесів збудження і загальмування; – розвиток умінь висловлювати свої почуття і емоції за допомогою міміки та пантоміми; – формування: вміння прогнозувати наслідок дії та зміну емоційного стану, сили голосу; – вчити стимулювати себе в процесі вольової дії за допомогою позитивних емоцій, але й не боятися негативних емоцій; – підвищувати здатність до довільної психічної саморегуляції та самоконтролю; – виховання позитивних якостей особистості; – синхронізація роботи півкуль, поліпшення розумової діяльності, зняття мимовільних ненавмисних рухів.
--	---	---

5.Креативний тренінг

	<p>Створення пластичних, графічних та словесних образів, спираючись на музичні враження.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток вміння довільно спрямовувати увагу на емоційні відчуття, розрізняти та порівнювати емоційні відчуття, визначати їхній характер; – розвиток вміння одночасно спрямовувати увагу на м'язові відчуття та експресивні рухи, які супроводжують будь-які особисті емоції та емоції, котрі відчувають люди навколо; – розвиток вміння змінювати характер рухів, спираючись на контролювання своїх відчуттів; – розвиток вміння розуміти та розрізняти емоційні стани інших та реагувати адекватними почуттями; – розвиток швидкості, гнучкості та оригінальності мислення; – розвиток творчої активності, впевненості в своїх силах, витримки, вольових рис характеру;
--	--	---

ДОДАТКИ

Додаток 1

Артикуляційна гімнастика

Комплекс 1.

1. Нижня щелепа рухається ліворуч і праворуч одночасно з поворотом голови
2. Торкання нижньою щелепою послідовно то лівого, то правого плеча.
3. Торкання нижньою щелепою грудей.
4. Напружити губи (рот закрити) — 1-5 с, розслабити губи, відкрити рот.
5. Вібрація губ.
6. Язик упирається в щоку, верхні та нижні зуби, тверде піднебіння. Чергуємо із розслабленням.
7. Прищмокування. Втягнути кути рота.
8. Відкрити рота, з'єднати губи в міцне коло і розслабити. Зморщити лоба, розслабити.

Комплекс 2.

1. Губи трубочкою (*вдих*), розслаблені (*видих*).
2. Посмішка (*розслаблення*).
3. Стиснути губи (*розслаблення*).
4. Надути щоки (*1-5 с, розслаблення*).
5. Упор язиком у щоки (*на 1-2 видих, розслаблення*).
6. Упор язиком у зуби (*на 1-2 видих, розслаблення*).
7. Упор у тверде піднебіння (*на 1-2 видих, розслаблення*).
8. Торкання лівого і правого плеча послідовно нижньою щелепою. Чергувати із розслабленням.
9. Сильно заплющити очі, розслабити. Нахмурити лоба, розслабити.

Кінезіологічні вправи

Кінезіологічні вправи, які сприяють розвитку міжпівкульної взаємодії

«Кілочко»

Почергово і якнайшвидше перебирайте пальці рук, з'єднуючи в кільце з великим пальцем послідовно вказівний, середній і т.д. Проба виконується в прямому (від вказівного пальця до мізинця) і у зворотному (від мізинця до вказівного пальця) порядку. На початку вправа виконується кожною рукою окремо, потім разом.

«Кулак – ребро – долоня»

Три положення руки на площині столу. Долоня на площині, стиснута в кулак долоня, долоня ребром на площині столу, пряма долоня на площині столу. Виконується спочатку правою рукою, потім – лівою, потім – двома руками разом. Кількість повторень – по 8-10 раз.

«Лезгинка»

Ліву долоню складіть у кулак, великий палець відставте убік, кулак розгорніть пальцями до себе. Правою рукою прямою долонею в горизонтальному положенні доторкніться до мізинця лівої. Після цього одночасно змініть положення правої і лівої рук. Повторіть 6-8 разів. Прагніть високої швидкості зміни положень.

«Дзеркальне малювання»

Покладіть на стіл чистий аркуш паперу. Візьміть в обидві руки по олівцю чи фломастеру. Почніть малювати одночасно обома руками дзеркально-симетричні малюнки, літери. Під час виконання цієї вправи ви відчуваєте, як розслаблюються очі й руки. Коли діяльність обох півкуль синхронізується, помітно зросте ефективність роботи всього мозку.

«Вуха – ніс»

Лівою рукою візьміться за кінчик носа, а правою рукою – за протилежне вухо. Одночасно відпустіть вухо і ніс, лясніть у долоні, змініть положення рук «із точністю до навпаки».

Кінезіологічні вправи для створення позитивного психоемоційного настрою

"Ковпак мудреця"

Вправу можна виконувати стоячи і сидячи. Тримайте голову прямо, не напружуючи шийні м'язи. Візьміться руками за вуха так, щоб великий палець опинився з тильного боку вуха, а решта пальців – спереду. Масажуйте вуха зверху донизу, трохи розтягуючи їх у бік потилиці. Дійшовши до мочки, м'яко помасажуйте її. Повторіть вправу 4 рази.

«Яблука в саду»

Дитина уявляє, що він знаходиться в саду і намагається зірвати красиве яблуко. Для цього він максимально витягує руки, коли "рве" яблуко, робить різкий вдих і, нахилившись до підлоги, кладе яблуко в корзину. Руки використовувати по черзі, потім разом.

«Кулачки»

Загнути великі пальці всередину долоньки, стиснути кулак. Коли дитина робить вдих, кулачки слід поступово стиснути до максимуму. При видиху поступово розтиснути долоню (до 10 разів).

«Лід і вогонь»

Ведучий командує: "Вогонь!", Діти активно виконують різні рухи. Під час команди "Лід!", Дитина завмирає, сильно напружуючи всі свої м'язи. Повторити до 8 разів.

«Снігова баба»

Уявити себе сніговою бабою. Тіло тверде, як замерзлий сніг. Настала весна, пригріло сонце, снігова баба почала танути. Спочатку «тане» та провисає голова, потім опускаються плечі, розслабляються руки й т.ін. У кінці вправи дитина м'яко падає на підлогу та зображує калюжу води. Пригріло сонечко, вода в калюжі стала випаровуватися та перетворилася на невеличку хмарку. Дме вітер та жене хмарку по небу.

Кінезіологічні вправи на дихання

«Задути свічку»

Дитина уявляє, що перед нею стоїть 5 свічок. Їй потрібно задути спочатку великим струменем повітря одну свічку, потім цей же об'єм повітря розподілити на 5 рівних частин, щоб задути всі свічки.

«Хитання головою»

Початкове положення: сидячи або стоячи розправити плечі, голову опустити вперед і закрити очі. Потім дитина починає похитувати головою в різні боки і глибоко, як тільки може, дихати.

«Подих носом»

Вправа полягає в тому, що діти дихають тільки однією ніздрею. При цьому важливо правильно розташовувати пальці рук: права ніздря закривається правим великим пальцем, ліва - мізинцем лівої руки. Інші пальці завжди спрямовані вгору. Важливо глибоко і неквапливо дихати.

«Плавець»

Діти стоячи роблять глибокий вдих, закривають ніс пальцями і присідають. У такому положенні вони подумки рахують до 5, потім встають і випускають повітря. Вправа нагадує дії плавця, який пірнає.

Кінезіологічні вправи на відпрацювання узгоджених рухів голови, тулуба, очей, язика, рук та ніг.

«Очі і язик»

Діти роблять глибокий вдих, піднімаючи очі вгору, в цей час язик теж піднімається. Потім видих, повертаючись у вихідне положення. Те ж саме під час вдиху проробляється язиком і очима по всіх напрямках, у тому числі і діагоналях. Цю вправу можна спочатку полегшити, застосовуючи тільки рухи очей, потім додаючи дихання.

«Вісімка»

Треба взяти в праву руку ручку або олівець і намалювати на аркуші паперу горизонтальну вісімку. Те ж саме зробити і лівою рукою. Після цього спробувати намалювати малюнок двома руками відразу.

«Горизонтальна вісімка»

Витягнути перед собою праву руку на рівні очей, пальці стиснути в кулак, залишивши середній і вказівний палець витягнутими. Намалювати в повітрі в горизонтальну вісімку якомога більшого розміру. Починати малювати із центру й стежити очима за кінчиками пальців, не повертаючи голови. Потім підключити язик, тобто одночасно з очима стежити за рухом пальців рухом язика, висунувши його з рота.

«Незвичайне крокування»

На тлі ритмічної музики, виконати наступні дії: крокувати на місці з супроводом кожного кроку помахом руки. Наприклад, коли крок робить ліва нога, змахує і ліва рука, з правого точно так само.

«Жаба»

Долоньки на столі виконують руху: права лежить (вниз долонею), ліва стиснута в кулак, потім навпаки. При кожній зміні положення рук язик рухається вправо, вліво.

«Гачки»

Спочатку вправи схрестити щиколотки ніг, як зручно. Потім витягнути руки вперед та схрестити їх долоньями, зчепивши пальці в замок. Вивернути руки всередину на рівні грудей так, щоб лікті були спрямовані вниз. Перехресно міняти положення рук і ніг.

«Млин»

Виконуйте так, щоб рука і протилежна нога рухалися одночасно, з обертанням очей вправо, вліво, вгору, вниз. При цьому торкайтеся рукою протилежного коліна, «перетинаючи середню лінію» тіла. Час вправи 1-2 хв. Подих вільний.

Дихальна гімнастика О. Н. Стрельникової

Основні вправи, які пропонує дана методика – 12.. Перерахований нижче комплекс вправ для дихання, треба освоювати поступово. Спочатку запам'ятати і довести, практично, до автоматизму перші три вправи, які образно називаються «Долоньки», «Погончики» і «Насос». Потім, можна додавати по одній вправі. Подальша послідовність така: «Кішки», «Обійми плечі», «Великий маятник». Далі – «Вушка», «Повороти голови», «Малий маятник». І останніми освоюємо «Перекасти» і «Кроки».

1.«Долоньки».

Початкове положення (і.п.): станьте прямо, зігніть руки в ліктях (ліктьї вниз) і "покажіть долоні глядачеві" - "поза екстрасенса". Робіть голосні, короткі, ритмічні вдихи носом і одночасно стискайте долоні в кулаки (хапальні рухи). Підряд зробіть 4 різких ритмічних вдихи носом (тобто "шмигніть" 4 рази). Потім руки опустіть і відпочиньте 3 - 4 секунди - пауза. Зробіть ще 4 коротких, галасливих вдихи і знову пауза. *Пам'ятайте!* Активний вдих носом - абсолютно пасивний нечутний видих через рот. Плечі в момент вдиху нерухомі.

Вправу "Долоньки" можна робити стоячи, сидячи і лежачи.

2.«Погончики»

Вихідне положення (ВП): станьте прямо, кисті рук стисніть у кулаки і притисніть до живота на рівні пояса. У момент вдиху різко штовхайте кулаки вниз до підлоги, як би віджимаючись від нього (плечі напружені, руки прямі, тягнуться до підлоги). Потім кисті рук повертаються в ВП на рівень поясу. Плечі розслаблені - видих "пішов". Вище пояса кисті рук не піднімайте. Зробіть поспіль 8 вдихів-рухів. Потім відпочинок 3-4 секунди і знову 8 вдихів рухів. Вправу "Погончики" можна робити стоячи, сидячи і лежачи.

3.«Насос» («Накачування шини»)

ВП: станьте прямо, ноги трохи вужче ширини плечей, руки вздовж тулуба (основна стійка - о.с.). Зробіть легкий уклін (руками тягнутися до підлоги, але не торкатися його) і одночасно - голосний і короткий вдих носом у другій половині поклону. Вдих має скінчитися разом з поклоном. Злегка підвестися (але не випрямлятися), і знову уклін і короткий, гоосний вдих "з підлоги". Візьміть до рук згорнуту газету або паличку і уявіть, що накачуєте шину автомобіля. Поклони робляться ритмічно і легко, низько не кланяйтеся, досить поклону в пояс. Спиною кругла, а не пряма, голова опущена. *Пам'ятайте!* "Накачувати шину" потрібно в темпоритмі стройового кроку.

Вправу "Насос" можна робити стоячи і сидячи.

4.«Кішка» («Присідання з поворотом»)

ВП.: Станьте прямо, ноги трохи вужче ширини плечей (ступні ніг у вправі не повинні відриватися від підлоги). Зробіть танцювальне присідання і одночасно поворот тулуба вправо - різкий, короткий вдих. Потім таке ж присідання з поворотом ліворуч і теж короткий, голосний вдих носом. Вправо - вліво, вдих праворуч - вдих ліворуч. Видихи відбуваються між вдихами самі, мимоволі. Коліна злегка згинайте і випрямляйте (присідання легке, пружинисте, глибоко не присідати). Руками робіть хапальні рухи праворуч і ліворуч на рівні пояса. Спиною абсолютно пряма, поворот - тільки у талії. Вправу "Кішка" можна робити також сидячи на стільці.

5.«Обійми плечі» (вдих на стисканні грудної клітки)

Вихідна позиція – стоячи, підняті на рівень плечей і зігнуті в ліктях руки. Далі, виробляємо рух, який нагадує обійми, тільки не когось, а самого себе. Цей жест повинен бути різким. І одночасно з кожними "обіймами" різко "шмигаєте" носом. Руки у момент "обійм" йдуть паралельно одна одній (а не хрест на хрест), ні в якому разі їх не міняти (при цьому все одно, яка рука зверху - права чи ліва); широко в сторони не розводити і не напружувати. Освоївши цю вправу, можна в момент зустрічного руху рук злегка відкидати голову назад (вдих зі стелі). Вправа "Обійми плечі"

можна робити також сидячи і лежачи. Для цієї вправи, є обмеження: тим у кого вроджена вада серця, робити процедуру не можна.

6.«Великий маятник» ("Насос" + "Обійми плечі")

ВП: станьте прямо, ноги трохи вужче ширини плечей. Нахил вперед, руки тягнуться до підлоги - вдих. І відразу без зупинки (злегка прогнувшись у попереку) нахил назад - руки обіймають плечі. І теж вдих. Видих відбувається в проміжку між вдихами сам. Не затримуйте і не виштовхуйте видих! Вправу "Великий маятник" можна робити також сидячи.

7.«Вушка» («Ай-ай»)

ВП.: станьте прямо, ноги трохи вужче ширини плечей. Злегка нахиліть голову вправо, праве вухо йде до правого плеча - гоосний короткий вдих носом. Потім нахиліть голову вліво, ліве вухо йде до лівого плеча - теж вдих. Лець-лець покачайте головою, як би подумки говорите комусь: «Ай - ай-ай! Як не соромно!» Дивитися потрібно прямо перед собою. Ця вправа нагадує «китайського болванчика». *Пам'ятайте!* Вдихи робляться одночасно з рухами. Видих має відбуватись після кожного вдиху, причому, плавно і спокійно – через рот. Робити цю вправу можна сидячи і навіть лежачи.

8.«Повороти голови»

ВП: станьте прямо, ноги трохи вужче ширини плечей. Поверніть голову вправо - зробіть голосний короткий вдих носом з правого боку. Потім поверніть голову вліво - "шмигнуть" носом з лівого боку. Вдих праворуч - вдих ліворуч. Посередині голову не зупиняти. Шию не напружувати, вдих не тягнути! Пам'ятайте! Видих повинен відбуватися після кожного вдиху самостійно, через рот. Робити цю вправу можна сидячи і навіть лежачи.

9.«Малий маятник» («Маятник головою»)

ВП: станьте прямо, ноги трохи вужче ширини плечей. Опустіть голову вниз (подивіться на підлогу) - різкий короткий вдих. Підніміть голову вгору (подивіться на стелю) - теж вдих. Вниз - вгору, вдих з "підлоги" - вдих з "стелі". Видих повинен встигати "йти" після кожного вдиху самостійно, через рот. Не затримуйте і не виштовхуйте видихи Робити цю вправу можна сидячи.

10.«Перекати»

а) ВП.: станьте так, щоб ліва нога була попереду, права - позаду. Весь тягар тіла на лівій нозі. Нога пряма, корпус - теж. Права нога зігнута в коліні і відставлена назад на носок, щоб не втратити рівновагу (але на неї не спиратися). Виконайте легке танцювальне присідання на лівій нозі (нога в коліні злегка згинається) одночасно роблячи короткий вдих носом (після присідання ліва нога миттєво випрямляється). Потім відразу ж перенесіть вагу тіла на відставлену праву ногу (корпус прямий) і теж на ній присядьте, одночасно різко "шмигаючи" носом (ліва нога в цей момент попереду на носку для підтримки рівноваги, зігнута в коліні, але на неї не спиратися). Знову перенесіть вагу тіла на ліву ногу. Вперед - назад, присідання - присідання, вдих - вдих. Пам'ятайте: присідання та дихання робляться строго одночасно; вся вага тіла тільки на тій нозі, на якій злегка присідаємо; після кожного присідання нога миттєво випрямляється, і тільки після цього йде перенесення ваги тіла (перекат) на іншу ногу.

б) ВП: станьте так, щоб права нога була попереду, ліва - позаду. Повторіть вправу з іншої ноги. Вправу "Перекати" можна робити тільки стоячи.

11.«Кроки» «Передній крок» (рок-н-рол)

ВП: станьте прямо, ноги трохи вужче ширини плечей. Підніміть ліву ногу, зігнуту в коліні, вгору, до рівня живота (від коліна нога пряма, носок тягнути вниз, як у балеті). На правій нозі в цей момент робіть легке танцювальне присідання і короткий, гоосний вдих носом. Після присідання обидві ноги повинні обов'язково на одну мить прийняти ВП. Підніміть вгору праву ногу, зігнуту в коліні, на лівій нозі злегка присідайте і гучно "шмигайте" носом (ліве коліно вгору - ВП, праве коліно вгору - ВП.). Потрібно обов'язково злегка присісти, тоді інша нога, зігнута в коліні, легко підніметься вгору до рівня живота. Корпус прямий.

Можна одночасно з кожним присіданням і підняттям зігнутого коліна вгору робити легкі зустрічні рухи кистей рук на рівні пояса. Вправа "Передній крок" нагадує танець рок-н-рол. *Пам'ятайте!* Видих повинен відбуватися після кожного вдиху самостійно (пасивно), бажано

через рот. Вправу "Передній крок" можна робити стоячи, сидячи і навіть лежачи.

12.«Кроки» «Задній крок»

ВП: те ж саме. Відведіть ліву ногу, зігнуту в коліні, так, ніби лясаючи себе п'ятою по сідницях. На правій нозі в цей момент злегка сядьте і гучно "шмигніть" носом. Потім обидві ноги на одну мить поверніть в ВП. - видих зроблений. Після цього відведіть назад зігнуту в коліні праву ногу, а на лівій робіть танцювальне присідання. Цю вправу можна робити тільки стоячи.

Ця дихальна гімнастика базується на вдиху. Саме його необхідно тренувати з самого початку. Тому, якщо ви виконаєте вправи, то необхідно вдихати різко і енергійно. При цьому вдих повинен бути сильним, проте коротким. Повітря потрібно вдихати через ніс. Це потрібно робити активно і шумно.

Також необхідно пам'ятати і про видих. У дихальній гімнастиці Стрельникової видихати повітря необхідно плавно, повільно, видихаючи безпосередньо через рот. Якщо для вдиху необхідні зусилля, і навіть енергетичні витрати, то видихати можна довільно. При цьому виштовхувати повітря не потрібно. Нехай воно виходить без перешкод, вільно. Це дуже важливо, так як бажання зробити видих більш активним може призвести до того, що ритм дихання зіб'ється.

Всі вправи в гімнастиці Стрельникової, які спрямовані на техніку правильного дихання, необхідно виконувати, пам'ятаючи про рахунок. Завдяки цьому ви не зіб'єтесь з ритму і правильно, а також послідовно зробите всі необхідні елементи. У гімнастиці Стрельникової сам вдих, а також рух, який ви виконаєте повинні складати одне ціле. Їх необхідно проводити одночасно, а не по черзі. Дуже важливим також у цій методиці є ритм, який повинен бути подібним до ритму маршируючого кроку. Кожна вправа має також проходити в певному темпі. Темп необхідний для того, щоб зберегти ритм і досягти найкращого ефекту. Кожен з елементів дихальної гімнастики Стрельникової фахівці рекомендують виконувати менш ніж за одну секунду. Звичайно, подібне вміння досягається за допомогою тренувань, причому наполегливих і регулярних..

Кількість повторів тієї чи іншої вправи повинно бути кратним чотирьом. Чотири - це одна з величин розміру в музиці, і саме цей розмір зручний для того, щоб виконувати дану гімнастику. Як тільки людина освоює цю величину, її число збільшують у два рази, з часом у три і чотири рази.

**Складові таблиці
(за методикою Зайцева)**

Мета – розвиток тембру, сили голосу, мовленнєвого дихання; формування висоти голосу; виховання виразності мови та вміння змінювати тембр голосу, закріплення у складах відпрацьованих логопедом приголосних звуків.

Зміст: діти співають складові таблиці:

1) за відповідним музичним супроводженням (використовуються мотиви різних народних пісень).

2) читання, проспівування таблиць на видиху (голосно, тихо, пошепки);

3) у тій послідовності, яку задав педагог:

- тільки складові стовпчики з м'якими приголосними;

- тільки з твердими;

- від твердих до м'яких приголосних (та навпаки).

НУ	НЮ	РУ	РЮ		ВУ	ВЮ		ЗУ	ЗЮ				
НО	НЬО	РО	РЬО		ВО	ВЬО		ЗО	ЗЬО				
НА	НЯ	РА	РЯ		ВА	ВЯ		ЗА	ЗЯ				
НЕ	НЄ	РЕ	РЄ		ВЕ	ВЄ		ЗЕ	ЗЄ				
НИ	НІ	РИ	РІ		ВИ	ВІ		ЗИ	ЗІ				
Н	НЬ	Р	РЬ		В	ВЬ		З	ЗЬ				
			БУ	БЮ	ДУ	ДЮ		ГУ	ГЮ		ФУ	ФЮ	
			БО	БЬО	ДО	ДЬО		ГО	ГЬО		ФО	ФЬО	
			БА	БЯ	ДА	ДЯ		ГА	ГЯ		ФА	ФЯ	
			БЕ	БЄ	ДЕ	ДЄ		ГЕ	ГЄ		ФЕ	ФЄ	
			БИ	БІ	ДИ	ДІ		ГИ	ГІ		ФИ	ФІ	
			Б	БЬ	Д	ДЬ		Г	ГЬ		Ф	ФЬ	
СУ	СЮ	ПУ	ПЮ		ТУ	ТЮ		КУ	КЮ				
СО	СЬО	ПО	ПЬО		ТО	ТЬО		КО	КЬО				
СА	СЯ	ПА	ПЯ		ТА	ТЯ		КА	КЯ				
СЕ	СЄ	ПЕ	ПЄ		ТЕ	ТЄ		КЕ	КЄ				
СИ	СІ	ПИ	ПІ		ТИ	ТІ		КИ	КІ				
С	СЬ	П	ПЬ		Т	ТЬ		К	КЬ				
			ХУ	ХЮ		ШУ		ЩУ		ЖУ	ЧУ		ЦУ
			ХО	ХЬО		ШО		ЩО		ЖО	ЧО		ЦО
			ХА	ХЯ		ША		ЩА		ЖА	ЧА		ЦА
			ХЕ	ХЄ		ШЕ		ЩЕ		ЖЕ	ЧЕ		ЦЕ
			ХИ	ХІ		ШИ		ЩИ		ЖИ	ЧИ		ЦИ
			Х	ХЬ		Ш		Щ		Ж	Ч	ЧЬ	Ц
						ШЬ		ЩЬ		ЖЬ			
У	Ю		ЛУ	ЛЮ			МУ	МЮ					
О	Ї		ЛО	ЛЬО			МО	МЕ					
А	Я		ЛА	ЛЯ			МА	МЯ					
Е	Є		ЛЕ	ЛЄ			МЕ	МЄ					
И	І		ЛИ	ЛІ			МИ	МІ					
			Л	ЛЬ			М	МЬ					

Емоційно-вольовий тренінг

Вправи на вираження основних емоцій

«Тренуємо емоції»

Попросіть дитину спохмурніти, як:

- *осіння хмаринка;*
- *сердита людина;*
- *зла людина.*

Попросіть дитину усміхнутися, як:

- *кіт на сонечку;*
- *саме сонечко;*
- *Буратіно;*
- *хитра лисиця;*
- *задоволена дитина.*

Попросіть дитину показати, як злиться/зляється:

- *дитина, у якої забрали цукерку;*
- *два барани на містку;*
- *людина, яку вдарили.*

Попросіть дитину показати, як злякався:

- *заєць, що побачив вовка;*
- *малюк, який заблукав у лісі;*
- *котик, на якого гавкає собака.*

Попросіть дитину показати, як втопився/втопилася:

- *татко після роботи;*
- *людина, яка підняла щось важке;*
- *мураха, котра тягла велику паличку.*

Попросіть малюка показати, як виглядає:

- *турист, який підняв важкий рюкзак;*

«Сонечко та хмаринка». Сонечко сховалося за хмаринку, зробилося прохолодно — згорнутися клубочком, зігрітися, затримати дихання. Сонечко вийшло з-за хмарки, стало спекотно, розморило на сонечку — розслабитися під час видиху.

«Злі — добрі кішки». Дітям пропонують утворити велике коло, у центрі якого на підлозі лежить фізкультурний обруч. Це «чарівне коло», у якому відбуватимуться «перетворення». Дитина ступає всередину обруча й за сигналом ведучого перетворюється в розлючену кішку: шипить та дряпається. При цьому з «чарівного» кола виходити не можна. Діти, які стоять навколо обруча, хором повторюють разом із ведучим: «Дужче, дужче, дужче...»,— і дитина, яка зображує кішку, робить усе зліші рухи. За повторним сигналом ведучого «перетворення» закінчується, після чого в обруч заходить інша дитина та гра повторюється.

Коли всі діти побувають у «чарівному колі», обруч прибирають, а малюки розподіляються на пари та знову перетворюються на злих кішок за сигналом дорослого. Категоричне; правило: не торкатись одне одного. Якщо воно порушується, гру миттю зупиняють, ведучий подає приклад можливих дій, Після чого гру продовжують. За повторним сигналом «кішки» зупиняються й можуть помінятися парами.

На заключному етапі гри педагог пропонує «злим кішкам» стати добрими та лагідними. За сигналом діти перетворюються на добрих кішок, які лащатся одна до одної.

Етюди на вираження емоцій

Етюди на вираження уваги, інтересу й зосередження

«Цікавий». Вулицею йшов чоловік і ніс у руці спортивну сумку, з якої стирчав незрозумілий згорток. Хлопчик помітив це, і йому дуже схотілося дізнатися, що лежить у сумці. Чоловік ішов швидкими кроками й не помічав хлопчика. Хлопчик увесь час крутився навколо чоловіка: то з одного боку підбіжить до нього, то з іншого і, витягаючи шию, зазирає в напіввідкриту сумку. Раптом чоловік зупинився, поклав сумку на землю, а сам почав телефонувати по телефону. Хлопчик присів навпочіпки біля сумки, злегка потягнув за блискавку й зазирнув усередину сумки. Там лежали лише дві звичайні ракетки. Хлопчик розчаровано махнув рукою, підвівся й не поспішаючи пішов до свого будинку.

«Роздум». Хлопчик збирав у лісі гриби й заблукав. Нарешті він вийшов на великий шлях. Але в який бік іти?

«Собака нюхає». Мисливський собака побачив дичину та миттєво завмер у напруженій позі. Морда в нього витяглася вперед, вуха піднялися, очі нерухомо дивляться на здобич, ніс безшумно втягує приємний дразливий запах.

«Що відбувається?». Хлопці стояли тісним колом і щось робили, схиливши голови вниз. За декілька кроків від них зупинилася дівчинка. «Що там таке?» — подумала вона, але ближче підійти не наважилася.

«Зосередженість». Командир сидить за столом та уважно вивчає мапу. Він обмірковує план наступу на ворога.

Етюди на вираження подиву

«Круглі очі». Одного разу Денис побачив у під'їзді дивну сценку й написав про це оповідання: «Я йшов зі школи. Зайшовши в під'їзд, я побачив, що там бігає ганчірка. Я підняв ганчірку, а під нею виявилось кошеня».

«Фокус». Хлопчик дуже здивувався: він побачив, як фокусник посадив у порожню валізу кішку і зачинив її, а коли відчинив, кішки там не було... З валізи вистрибнув собака.

Етюди на вираження задоволення й радості

«Зустріч із товаришем». У хлопчика був товариш. Та ось настало літо, і їм довелося розлучитися. Хлопчик залишився в місті, а його друг поїхав із батьками на південь. Нудно в місті без друга. Минув місяць. Одного разу йшов хлопчик вулицею і раптом побачив, як на зупинці з тролейбуса вийшов його товариш. Як же зраділи вони один одному!

«Ключ знайшовся». Хлопчик навчається в школі. Він приходить додому раніше за своїх батьків, тому в нього є свій ключ від квартири. От і зараз він дістане ключ, відімкне двері, увійде до своєї кімнати, покладе сумку, швидко поїсть і піде гуляти... Але де ж ключ? Хлопчик шукає його й у сумці, і в кишенях, і навколо себе на підлозі... Немає ключа! Хлопчик розхвилювався: мама й тато прийдуть із роботи пізно, та й попаде йому за загубленого ключа. Він пішов на вулицю й почав шукати там. Шукав він довго й, коли вже зібрався заплакати, раптом побачив ключ під лавкою. Хлопчик схопив ключа й від радості навіть застрибав навколо лавки, а потім, підстрибуючи, побіг додому.

«Золоті краплини». Іде теплий дощ. Танцюють бульбашки на калюжах. Із-за хмарки визирнуло сонце. Дитина підставляє обличчя золотим краплям дощу. Приємний теплий літній дощ.

Етюд виконують під музику.

«Квітка». Теплий промінчик упав на землю та зігрів насінину. З неї з'явився паросток. Із паростка виросла чарівна квітка. Ніжить квітка на сонці, підставляє теплу та світлу кожну пелюсточку, повертає голівку до сонця.

«Смачні цукерки». У дівчинки в руках уявний пакет із цукерками. Вона роздає їх дітям. Ті беруть по одній цукерочці та дякують дівчинці, потім виймають цукерки з обгортки і кладуть їх до рота. З виразу обличчя зрозуміло, що цукерки дуже смачні.

Етюди на вираження страждання й суму

«**Старий гриб**». Старий гриб от-от упаде. Його слабка ніжка майже не витримує ваги великої шапки, що розкисла.

«**Попелюшка**». Дівчинка зображує Попелюшку, яка приходить додому після балу дуже сумною: вона загубила туюфельку.

«**Втомлений гномик**». Маленький гномик несе на плечах велику шишку. Ось він зупинився, поклав шишку біля ніг і каже: «Я так стомився. Я дуже заморився».

Етюди на вираження відрази та презирства

«**Солоний чай**». Бабуся загубила окуляри й тому не помітила, що насипала до цукорниці замість цукру дрібну сіль. Онук захотів пити. Він налив собі чашку гарячого чаю і, не дивлячись, поклав у нього дві ложки «цукру», перемішав та зробив перший ковток. Як гидко стало в нього в роті!

«**Брудний папірець**». На підлозі лежить «брудний» папірець. Його треба підняти та викинути. Хлопчик гидує цим. Йому здається, що цей папірець із туалету. Нарешті він переборює відразу, бере папірець кінчиками двох пальців і відносить до смітника.

«**Брудна дорога**». Хлопчик взув нові черевики та пішов у гості до друга. Йому треба було перейти дорогу, де відбувалися ремонтні роботи, і тому все було перекопано. Нещодавно пройшов дощ, на дорозі було брудно та слизько. Хлопчик ішов обережно, намагаючись не забруднити черевики.

Етюди на вираження гніву

«**Сердитий дідусь**». До дідуся в село приїхав онук та відразу ж пішов гуляти. Дідусь розсердився, що хлопчик пішов із подвір'я. А раптом із лісу прийде вовк?

Під час етюду можна використовувати музику С. Прокоф'єва із симфонічної казки «Петрик і Вовк» (тема дідуся).

«**Гнівна гієна**». Гієна стоїть біля однієї пальми (стілець). У листі пальми ховається мавпочка. Гієна чекає, коли мавпочка втратить сили від голоду й спраги та зістрибне на землю. Тоді гієна з'їсть мавпочку. Вона дуже злиться, коли хтось наближається до пальми на допомогу мавпочці.

«**Розлючена ведмедиця**». На лісовій галявині хлопчик знайшов маленьке ведмежа. Воно підбігло до хлопчика та почало хапати його передніми лапами — запрошувати погратися з ним. Ведмежа було веселе та кумедне. Раптом хлопчик почув голосне гарчання

Етюди на вираження страху

«**Страх**». Хлопчик боїться самотності. Він нерухомо сидить на стільці та зі страхом дивиться на двері... Раптом в іншій кімнаті хтось причаївся, що тоді?

«**Мить відчаю**». Дитина приїхала з батьками до чужого міста. На вокзалі вона відстала від них. Дитина вийшла на привокзальну площу. Вона в розпачі, не знає, куди піти.

«**Нічні звуки**». Каченя втекло з пташника. Ніч настала, коли воно було в лісі. Пішов дощ. Здійнявся вітер. Деревна скрипіли та хилили гілки майже до землі. Каченяті здавалося, що його хапають великі темні мокрі лапи. Довго бігало каченя лісом, поки не знайшло собі схованку.

У залі зменшується світло. Усі діти, крім каченяти, зображують дерева, пні. Вони набирають загрозливих поз, видають страхітливі звуки. Каченя ховається в маленькій печерці (під столом).

Коли вмикають світло, етюд завершено.

Ігри на розвиток уваги

«**Слухай звуки!**». Ведучий домовляється з дітьми про те, що, коли звучить низький тон, вони мають прибрати позу «верби», коли високий тон — позу «тополі». Потім починають гру: гравці крокують по колу, за сигналами стають у відповідні пози: «верба» — ноги на ширині

плечей, руки розведені в сторони в ліктях та звисають, голову схилено до лівого плеча; «тополя» — п'ятки разом, носки нарізно, ноги прямі, руки піднято вгору, голову закинута назад, дивитися на кінчики пальців рук.

«Слухай оплески». Діти крокують по колу. Коли ведучий плесне в долоні один раз, учасники мають зупинитися та прибрати позу лелеки (стояти на одній нозі, руки в сторони), коли плесне два рази, — позу жаби (присісти, п'ятки разом, носки та коліна в сторони, руки між ногами на підлозі). На три оплески діти знову починають іти.

«Канон». Гру проводять під ритмічну музику. Діти стоять одне за одним. Руки лежать на плечах того, хто стоїть попереду. Коли починається музика, перша дитина підводить праву руку вгору, на другий такт — друга дитина і т. ін. Коли всі учасники піднімуть праву руку, то на черговий такт вони починають підводити в тому самому порядку ліву руку. Піднявши обидві руки, діти також під музику по черзі опускають руки вниз.

«Будь уважним». Діти крокують по колу, тримаючись за руки, за сигналом ведучого зупиняються, роблять чотири оплески, повертаються навколо себе та продовжують рухатися. Напрямок змінюється після кожного сигналу. Той, хто неправильно виконує завдання, вибуває з гри. Вправу супроводжує ритмічна музика.

«Друкарська машинка». Кожному з гравців надають літеру абетки. Потім вибирають слово чи фразу з двох-трьох слів. За сигналом діти починають друкувати: перша «літера» плескає в долоні, потім друга і т. ін. Коли слово надруковане, усі гравці плескають у долоні.

«Чотири стихії». Гравці сидять у колі. Ведучий домовляється з ними, що, коли він скаже слово «земля», усі повинні опустити руки вниз, «вода» — витягнути руки вперед, «повітря» — підняти руки вгору, «вогонь» — робити оберти руками. Хто помиляється — програє.

Ігри на розвиток пам'яті

«Стукай ритм». Ведучий вистукує олівцем повний ритмічний малюнок. Одна дитина має повторити цей візерунок, плескаючи в долоні. Решта дітей оцінює правильність виконання. Ритмічні фрази повинні бути короткими та зрозумілими.

«Запам'ятай зарядку». Діти повторюють рухи ведучого. Запам'ятавши, виконують їх у зворотному порядку.

«Знайди своє місце». Діти стоять у різних кутках кімнати, кожен має запам'ятати своє місце. Під швидку музику всі розбігаються, коли музика закінчиться, гравці повинні повернутися на свої місця.

«Згадай свою позу». Діти вигадують собі позу та запам'ятовують її. Коли звучить музика, усі учасники розбігаються, коли ж вона закінчується, гравці мають повернутися на свої місця та прибрати свої пози.

«Слухай і виконуй». Ведучий називає декілька різних рухів, але не показує їх. Діти повинні виконати рухи в тій послідовності, у якій їх називав ведучий.

«Розвідники». У кімнаті в довільному порядку розставлено стільці. Одна дитина (розвідник) іде через кімнату й обходить стільці з будь-якого боку. Інша дитина (командир) запам'ятовує дорогу, тому що має провести загін тим самим шляхом. Потім розвідником та командиром стають інші діти.

Інший варіант завдання: командир починає вести загін звідти, куди прийшов розвідник, і приводить туди, звідки вийшов розвідник. Гру проводять під музику.

«Тінь». Гра проходить під музику. Перша дитина рухається попереду, друга — на два-три кроки позаду — це тінь першої. Вона точно повторює всі рухи першого гравця.

Ігри на подолання рухового автоматизму

«Прапорець». Гра під музику. Діти крокують кімнатою. Коли ведучий піднімає вгору прапорець, усі учасники повинні зупинитися, хоча музика ще звучить.

«Протилежні рухи». Діти шикуються у дві лінії — одна навпроти іншої. Під ритмічну музику на початок кожного такту друга лінія виконує рухи, протилежні першій. Якщо перша присідає, друга підстрибує і т. ін.

«Заборонене число». Гравці стоять по колу. Вибирають число, яке не можна вимовляти, замість нього гравець плескає в долоні. Наприклад, заборонене число 3. Гра починається, коли перша дитина починає рахувати: «Один». Друга продовжує лічити, а третя мовчки тричі плескає в долоні, четверта продовжує рахувати і т. ін.

«Стрибуни». Діти стрибають під музику: ноги в сторони — разом, руками плескають над головою та по стегнах. Коли музика зупиняється, діти повинні встигнути завмерти в позі, у якій їх застала пауза. Знов звучить музика — продовжують гру ті, що встигли вчасно зупинитися. Грають до того часу, поки не залишиться один учасник — переможець.

Етюди на розвиток міміки

«У крамниці дзеркал». У крамниці було багато дзеркал. Туди ввійшов маленький хлопчик і почав кривлятися, погрожувати кулаком, тупати ногами. (Усі діти повторюють рухи однієї дитини-ведучого.)

«Зачарована дитина». Дитину зачарували. Вона не може розмовляти. На запитання відповідає за допомогою жестів та міміки.

«Не покажу». Мама подарувала дівчинці нову іграшку. Діти просять показати, яка вона. Але дівчинка притискає долонями іграшку до грудей та, розставивши лікті, крутиться на всі боки: «Не покажу!».

«Я не знаю!». Хлопчика-незнайка про щось запитують, але він тільки знизує плечима й розводить руками: «Не знаю», «Не бачив», «Не розумію».

«Хлопчик засинає». Хлопчик разом із батьками зустрічає Новий рік. Але з наближенням ночі йому все більше й більше хочеться спати. Він довго бореться зі сном та все одно засинає. (Етюд супроводжує плавна музика.)

«Зайчєня в телевізорі». Втікаючи від Вовка, забігло Зайчєня в телеательє. Там працювало багато телевізорів, а деякі стояли ще без екранів. Залізло Зайчєня в порожній корпус і почало повторювати все те, що робив Заєць на екрані справжніх телевізорів.

Ведучий зображує здивування, радість, гнів, страх, співає, жестикулює, а всі діти намагаються якнайточніше копіювати його дії.

«Відвідування хворого». Хлопчик захворів. До нього прийшов друг. Він співчутливо дивиться на хворого, потім дає йому попити, турботливо поправляє ковдру.

Релаксаційні вправи

«Пилосос і порошинки». Порошинки весело танцюють у промінні сонця. Запрацював пилосос. Порошинки закружляли навколо своєї осі й, уповільнюючи рухи, осідають на підлогу. Пилосос краде порошинки: той, кого він торкається, підводиться і йде.

Коли дитина-порошинка сідає на підлогу, її спина і плечі розслаблюються і згинаються донизу, руки опускаються, голова нахиляється, вона вся ніби обм'якає.

«Гойдалка». Дитина стоячи гойдається на гойдалці. Ноги трохи розставлені, обидві ступні торкаються підлоги, але вага тіла перенесена на одну з ніг. Потрібно переносити вагу тіла з однієї ноги на іншу.

Виставити одну ногу вперед, перенести на неї вагу тіла, погойдатися назад. Для більшої експресії згинати й розгинати коліна.

«Хвилина пустощів». Педагог за сигналом пропонує дітям пустувати: кожен робить те, що йому хочеться: стрибає, бігає та ін. Наступний сигнал психолога через 1—3 хвилини припиняє пустощі.

«Дихай і думай красиво». Коли ти хвилюєшся, спробуй красиво та спокійно дихати. Заплющ очі, глибоко вдихни. Подумки скажи: «Я лев»,— вдихни, видихни.

Скажи: «Я птах»,— вдихни, видихни.

Скажи: «Я камінь»,— вдихни, видихни.

Скажи: «Я квітка»,— вдихни, видихни.

Скажи: «Я спокійний»,— вдихни, і ти справді заспокоїшся.

«Сонячний зайчик». Сонячний зайчик зазирнув тобі в очі. Заплющ їх. Він побіг далі обличчям, ніжно погладь його долонями: на лобі, носі, ротику, щічках, підборідді. Погладжуй обережно, щоб не перелякати, голівку, шийку, животик, руки, ноги, він заліз за комірець, погладь його там. Він не пустунчик, він полюбляє пестити тебе, а ти погладь його та подружись із ним.

«Урятуй пташеня». Уяви, що ти тримаєш у руці маленьке безпорадне пташеня. Простягни руки долонями вгору. А тепер зігрій його, повільно, по одному пальчику стули долоні, сховай у них пташеня, подихай на нього, зігрій своїм рівним диханням, спокійним та глибоким, приклади долоні до грудей, віддай йому доброту свого серця та дихання. А тепер розкрий долоні, і ти побачиш, що пташеня радісно полетіло, усміхнися йому й не сумуй — воно ще прилетить до тебе.

«Політ птаха». Усім нам часто сняться чудесні сни. У них ми перетворюємося на принців та принцес, зайченят і білочок, розуміємо мову птахів та звірів. Ми дізнаємося таємницю краси та легкості, політаємо над землею, відчуємо свіжість ясного блакитного неба. Воно дуже схоже на море, тіло в ньому таке ж легке та гнучке, як у воді. Небо — це блакитне царство чарівних птахів. Один із найкрасивіших — лебідь: білий як сніг, з довгою гарною шиєю, золотистим дзьобом. Підніміть підборіддя вгору. Правильно, саме така шия в лебедя. Випрямте спинку, розправте плечі. Ви чарівні. Заплющте очі. Подихаймо, як птахи. Вдих — видих. Після вдиху скажіть про себе: «Я лебідь!».

Шия лебедя напружена, витягнена, спина горда, пряма. Широко розкиньте руки-крила, широко, плавно... Молодці!

Зігніть трохи ноги в колінах, напружте їх і... різко випрямте... Глибокий вдих і... Диво! Ми полетіли!.. Вдих — видих... (3 рази). Можете вільно змахнути крилами. Тіло, як пушинка, легке, ми зовсім його не відчуваємо. Як радісно та вільно! Навкруги чисте та блакитне небо, приємна прохолода... тиша... спокій. Вдих — видих.

Під нами, немов дзеркало, блищить озеро. Можна придивитися та побачити в ньому себе. Який чарівний птах! Вдих — видих.

Ми плавно летимо, нам це подобається й зовсім не страшно. Спустимося нижче, ще нижче.

От уже зовсім близько поле, ліс, будинки, люди... Ось ноги легко торкнулися землі...

Витягнемо шийку, розправимо плечі, опустимо крила.

Чарівний був політ! Може, у декого не дуже вийшло. Дарма! Лебідь також не відразу полетів. Колись він був гидким каченям, зазнав багато лиха, з нього сміялися, його ображали, і ніхто його не розумів. Але не страшно народитися гидким каченям, важливо хотіти бути лебедем. Усе чарівне колись здійсниться, треба тільки дуже-дуже вірити.

«Усі заснули». У кімнату входить ведучий та бачить людей, які заснули в різних позах під час виконання певних дій: ідучи, сидячи, стоячи з розкритим ротом та ін. Ведучий підходить до дітей, які завмерли в різних позах. Він намагається їх розбудити, бере за руки, але руки опускаються.

«Помпа та м'яч». Грають двоє. Один — великий м'яч, який надуває помпою другий гравець. М'яч стоїть: тіло м'яке, ноги напівзігнуті, руки та шия розслаблені. Тіло нахилене вперед, голова опущена (м'яч не наповнений повітрям). Інша дитина починає надувати м'яч, супроводжуючи рухи рук, які помпують повітря, звуком «с». З кожною подачею повітря м'яч надувається все більше. М'яч надуту. Помпа припинила подавати повітря. Той, хто качав, виймає з м'яча шланг помпи. З м'яча із силою виходить повітря зі звуком «ш». Тіло знову пом'якшало, повернулось у вихідне положення. Гравці міняються місцями.

«Сонячний зайчик». Сонячний зайчик зазирнув вам в очі. Заплющте їх. Зайчик побіг по личку - ніжно погладьте його долонями, зайчик на лобі, на носу, на ротику, на щічках - погладжуйте тихенько, щоб його не сполохати. Погладжуйте голівку, шию, животик, руки, ноги. Ой, зайчик забрався за комірець - погладьте його там. Сонячний зайчик любить, пестить вас. Ви подружилися з ним.

«Сонечко». Заплющте очі, витягніть руки. Уявіть, що на долоньках у вас лежать маленькі сонечка. Через пальчики, як промінці сонечка, йде тепло по всій руці. Руки заспокоїлися, відпочивають. Переключаємо увагу на ноги. Сонячні промінці зігрівають стопи, пальці ніг. Утома проходить, м'язи відпочивають. (Звернути увагу дітей на дихання.) Уявіть живіт як кульку або м'ячик. На вдих м'ячик злегка піднімається, на видих опускається. Дихання заспокоюється, стає повільним, рівномірним. Усміхніться одне одному, скажіть добрі слова.

«Метелики і вітерець». Радіючи сонечку, барвисті діти-метелики під спокійну, тиху мелодію літають над квіточками, травичкою, насолоджуються солодким нектаром. Як тільки зазвучить голосна музика - метелики ховаються у травичку і завмирають, бо повіяв сильний вітер. Гра повторюється кілька разів.

«Гра з піском» (*напруження та розслаблення м'язів рук*). Набрати до рук уявний пісок (під час вдиху). Міцно стиснути пальці в кулак, утримати пісок у руках (затримка дихання). Посипати коліна піском, поступово розтуляючи пальці (під час видиху). Обтрусити пісок із рук, розслабляючи пальці та кисті. Безсило опустити руки вздовж тіла: лінки рухати важкими руками.

«Гра з мурашкою» (*напруження та розслаблення м'язів ніг*). На пальці ніг залізла мурашка та бігає по них. Із силою витягнути носки на себе, ноги напружені, прямі (під час вдиху). Залишити носки в цьому положенні, прислухатися, на якому пальці сидить мураха (затримка дихання). Миттєвим зняттям напруги в стопах скинути мурашу з пальців ніг (під час видиху). Носки ідуть униз — у сторони, розслабити ноги — ноги відпочивають.

«Сонечко в хмарках» (*напруження та розслаблення м'язів тулуба*). Сонечко зайшло за хмарку, стало прохолодно — згорнутися клубком, щоб зігрітися (затримати дихання). Сонце вийшло з-за хмар, спекотно — розслабитися — розміліти на сонці (під час видиху).

«У вуха потрапила вода» (*напруження та розслаблення м'язів шиї*). У положенні лежачи на спині ритмічно похитати головою, витрусити воду з одного вуха, потім з іншого.

«Обличчя засмагає» (*напруження та розслаблення м'язів обличчя*). Підборіддя засмагає — підставити сонечку підборіддя, трохи розтулити губи та зуби (під час вдиху). Летить комашка, збирається сісти комусь на язичок. Міцно закрити рот (затримка дихання). Комашка полетіла. Трохи розкрити ротик, з полегшенням видихнути повітря. Коли проганяємо комашку, можна енергійно рухати губами. Ніс засмагає — підставити ніс сонцю, рот напіввідкритий. Летить метелик. Вибирає, на чий носик сісти. Наморщити ніс, підняти верхню губу, рот залишити напіввідкритим (затримка дихання). Метелик полетів. Розслабити м'язи губ та носа (під час видиху). Бро-ви-гойдалка: знову прилетів метелик. Нехай метелик погойдається на гойдалці. Рухати бровами вгору-вниз. Метелик полетів зовсім. Спати хочеться — розслаблення м'язів обличчя. Не розплющуючи очей, перелізти в затінок, прибрати зручну позу.

«Створи сонце в собі». У природі є сонце. Воно всім світить, всіх любить і всіх гріє. Давайте створимо сонце в собі. Заплющте очі, уявіть у своєму серці маленьку зірочку. Подумки направляємо їй промінець, що несе любов. Зірочка збільшилася. Направляємо промінець, який несе мир. Зірочка знову збільшилася. Направляємо промінець з добром. Зірка стала ще більшою. Я направляю до зірочки промінці, що несуть здоров'я, радість, тепло, світло, ніжність, ласку. І зірочка стає великою, як сонце. Вона несе тепло всім-всім. (Руки перед собою.)

Орієнтовний перелік творів класичної музики для емоційно-вольового тренінгу

	Призначення програми	Музичні твори
1	Для зменшення роздратованості, розчарування. и підвищення почуття належності до великого життя природи, частиною якої ти є	Й.-С. Бах. Кантата № 2, Л. Бетховен, «Місячна соната», С. Прокоф'єв. Соната ре мінор
2	Для зменшення почуття тривоги, невпевненості в собі	Л. Бетховен. Мазурки та прелюдії, Й. Штраус. Вальси, С. Рубінштейн. «Мелодія»
3	Для загального заспокоєння, умиротворення та злагоди з життям, яким воно є	Л. Бетховен. Шоста симфонія, 2-га частина, И. Брамс. «Колискова», Ф. Шуберт. «Аве Марія», Ф. Шуберт. Анданте з квартету, Ф. Шопен. Ноктюрн соль мінор, К. Дебюссі. «Місячне світло»
4	Для зменшення озлобленості, заздрості до успіхів інших людей	Й.-С. Бах. «Італійський концерт», И. Гайдн. Симфонія № 93, ре мажор («Лондонська»), Я. Сібеліус. Симфонічна п'єса «Фінляндія»
5	Для зняття емоційних симптомів напруги в стосунках з іншими людьми	Й.-С. Бах. Концерт ре мінор для скрипки, Б. Барток. Соната для фортепіано, А. Брукнер. Меса мі мінор, Й.-С. Бах. Кантата № 21, Б. Барток. Квартет № 5
6	Для зменшення головного болю, пов'язаного з емоційним перенапруженням	Л. Бетховен. «Фіделіо», В. А. Моцарт. «Дон Жуан», Ф. Ліст. «Угорська рапсодія № 1», А. Хачатурян, Сюїта «Маскарад», Дж. Гершвін. «Американець у Парижі»
7	Для підвищення загального життєвого тону, покращення самопочуття	Й.-С. Бах. Прелюдія і фуга ре мінор, Л. Бетховен. Увертюра. «Егмонт», П. Чайковський. Шоста симфонія, 3-я частина, Ф. Шопен. Прелюдія, Ор. 28, № 1, Ф. Ліст. «Угорська рапсодія № 2»

Список використаної літератури

1. Навчальні програми з української літератури для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>
2. Навчальні програми з музичного мистецтва для 5-8 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>
3. Волкова Г.А. Логопедическая ритмика: Учебное пособие для студентов пединститутов по специальности «Дефектология». – М.: Просвещение, 1985.
4. Григорій Сковорода. Твори у двох томах. – Київ: Вид-во «Обереги», 2005.
5. Діти з особливостями розвитку в звичайній школі/ Автор-укладач Л.В.Туріщева. – Х.: Видавнича група «Основа», 2011.
6. Забара О.В. З історії виникнення логопедичної ритмики//Логопед – 2012. - №10(22) – С.8-15
7. Зайцев Є.В., Колесниченко Ю.В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації, а також для загальноосвітньої школи, позашкільних та професійних навчальних закладів, системи післядипломної педагогічної освіти/Видання третє – Вінниця: «Нова книга», 2009.
8. Ковальова О.Ф. Українська народна творчість (від традицій до сучасності). – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2007.
9. Михаил Щетинин. Дыхательная гимнастика Стрельниковой/Серия: Посоветуйте, доктор. - Издательство: Метафора, 2007 г
10. Павло Глазовий. Гуморески. Старі й нові. – Київ: вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2014.
11. Психогімнастика. Старший дошкільний вік./ Упорядник О.А.Атемасова. – Х.:Вид-во «Ранок», 2012.
12. Система роботи з психофізичного розвитку дитини/ Автор-упорядник В.В.Єфремова. – Тернопіль: Мандрівець, 2007.
13. Степан Олійник. Гуморески. – Київ: ФОП Стебеляк, 2011.
14. Українська народна обрядова поезія: Збірник. (Для середнього та старшого шкільного віку)/Упорядник К.Г.Борисенко. – К: Школа, 2006.
15. Українські народні пісні/ Упорядник П.С.Риженко. – Харків: Фоліо, 2003.
16. Українські традиції/ Упорядник О.В.Ковалевський – Харків: Фоліо, 2004.